

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
STUDIJ PSIHLOGIJE

MAJA ŠKRLJAK

**Ličnost i traženje uzbuđenja kod volonterskih
skupina visoke i niske rizičnosti**

DIPLOMSKI RAD

MENTOR:

Prof. dr. sc. Goran MILAS

Zagreb, rujan 2009.

SADRŽAJ

1. UVOD	2
1.1. LIČNOST VOLONTERA.....	3
1.1.1. Suvremene taksonomije i vladajuća paradigma ličnosti	3
1.1.2. «Big Five» model ličnosti	4
1.1.3. Usporedivost Big Five modela s drugim modelima ličnosti.....	7
1.1.4. Ličnost volontera u kontekstu temeljnih dimenzija ličnosti.....	8
1.1.5. Dobne i spolne odrednice u preferenciji volontiranja.....	9
1.2. TRAŽENJE UZBUĐENJA.....	10
1.2.1. Definicija i razvoj konstrukta traženja uzbuđenja.....	10
1.2.2. Biološka podloga traženju uzbuđenja.....	11
1.2.3. Socijalne odrednice traženju uzbuđenja.....	13
1.2.4. Dobne i spolne razlike u traženju uzbuđenja.....	14
1.2.5. Traženje uzbuđenja u kontekstu rizičnih aktivnosti.....	15
1.1.6. Volontiranje i kontekst traženja uzbuđenja.....	16
1.3. RANIJA ISTRAŽIVANJA TRAŽENJA UZBUĐENJA I LIČNOSTI.....	17
2. CILJ I PROBLEMI ISTRAŽIVANJA	21
2.1. Cilj.....	21
2.2. Problemi.....	21
3. HIPOTEZE	22
4. METODA	23
4.1. Sudionici	23
4.2. Mjerni instrumenti.....	25
4.2.1. Upitnik o općim podacima	25
4.2.2. Upitnik ličnosti IPIP 50 (Mlačić i Goldberg, 2007).....	25
4.2.3. Skala traženja uzbuđenja (SSS-V, Zuckerman, 1979).....	26
4.3. Postupak.....	28
5. REZULTATI	29
5.1. Demografski podaci i podaci o volontiranju visokorizičnih i niskorizičnih volontera.....	29
5.2. Razlike u izraženosti pojedinih dimenzijama Upitnika ličnosti IPIP50 kod volontera s obzirom na rizičnost aktivnosti	33
5.3. Razlike na Skali traženja uzbuđenja kod visokorizičnih i niskorizičnih volontera.....	34
5.4. Razlike u izraženosti dimenzija ličnosti IPIP50 i Skali traženja uzbuđenja kod visokorizičnih i niskorizičnih volontera s obzirom na spol	36
5.5. Predviđanje grupne pripadnosti na temelju rezultata IPIP50 i SSS-V.....	37
6. RASPRAVA	39
6.1. Ograničenja istraživanja.....	44
6.2. Praktična primjena.....	45
6.3. Budući smjer istraživanja.....	46
7. ZAKLJUČAK	47
8. LITERATURA	49
9. SAŽETAK	53
10. ZAHVALE	54
11. PRILOZI	55

UVOD

Volonterski rad smatra se oblikom pomagajućih ponašanja (Wilson, 2000) koji često puta uključuje rizik ili vlastiti trošak, kao na primjer ulaganje resursa i vremena a u nekim aktivnostima i ugrožavanje vlastitog života. Volontiranje je usmjereno na dobrobit prema pojedincima, grupi ili ideji te je obilježeno visokim stupnjem obveze ili predanosti osoba koje su uključene (Wilson, 2000). U zajednici postoje različiti oblici volonterskog rada koji najčešće nije spontan već zahtjeva planiranje i pripremu. U jedinici vremena postoje kraći i duži oblici volonterskih aktivnosti, a ono što im je u velikoj mjeri zajedničko jest da sudjelovanje u volonterskim aktivnostima najčešće rezultira dobitcima ili zaslugama koji nisu materijalni (Graham, 2006). Postoji širok spektar volonterskih aktivnosti; s jedne strane tu su aktivnosti *društveno humanističkog karaktera* čiji je svrha i namjene potpore različitim civilnim skupinama, ili humanističkim idejama. S druge strane postoje *spasilačke volonterske aktivnosti* koje ne samo da ne donosi materijalno zadovoljstvo već dovodi u pitanje sigurnost i život same osobe koja je u tu aktivnost uključena. Volontere se smatra općenito osobama visoko izražene *prosocijalne orijentacije*; ranija istraživanja opisala su ih kao osobe izražene društvenosti, pozitivnih i toplih osjećaja prema drugima, altruističnima i suosjećajnijima (Wood, 2006, Carlo i sur, 2004, Aluja, Garcia i Garcia, 2002, Elshaug i Metzger, 2001). Također je pokazano da volonteri slove za osobe otvorene k novim iskustvima i izazovima koje predstavljaju nove situacije (Reddon, Marjanovic i Heinrich, 2006). Izazovna okruženja s visokim brojem različitih podražaja su sredine koje će privlačiti osobe sklone volontiranju (Wood, 2005./06, Wallbank, 1984). Volontiranje prema Wallbanku (1984), s obzirom na situacije i iskustva koje omogućava, generalno predstavlja funkciju *traženja uzbuđenja*. Traženje uzbuđenja odnosi se na dimenziju ličnosti koju karakterizira sklonost novim i uzbuđujućim podražajima i iskustvima koje često uključuju riskiranje, znatiželju, traženje pustolovina i sudjelovanje u ekstremnim sportovima (Zuckerman, 1994). Zgodno je primijetiti da su većina pripadnika volonterskih službi spašavanja, primjerice pripadnika Hrvatske gorske službe spašavanja, i sami regrutirani na temelju iskustva i sklonosti ekstremnim sportovima, konkretnije alpinizmu, penjanju, špiljarenju i skijanju. Stoga se postavlja pitanje što je to po čemu se pojedinci razlikuju a determinira njihovu uključenost u volonterski rad s obzirom na rizičnost same volonterske aktivnosti? Postoji li razlika u izraženosti ovih karakteristika koje su već u nekoj mjeri zajedničke pripadnicima volonterskih skupina? Ovim radom pokušat ćemo doprinijeti rasvjetljavanju izraženosti dimenzija ličnosti i traženja uzbuđenja kod volonterskih skupina koje su uključene u volonterske aktivnosti različite razine rizičnosti; te se nadamo da ćemo doprinijeti većem razumijevanju izraženosti ova dva konstrukta u kontekstu predviđanja volonterskog ponašanja.

1.1. LIČNOST VOLONERA

Volontiranje postaje sve vidljiviji oblik društvene djelatnosti. Prema definiciji Zakona o volonterstvu *volonteri i volonterke* su «osobe koje dobrovoljno ulažu svoje osobno vrijeme, trud, znanja i vještine obavljajući usluge ili aktivnosti za dobrobit druge osobe ili za opću dobrobit, a pritom ne traže novčanu nagradu ili drugu imovinsku korist» (Volonterski centar Zagreb, 2009). Istraživanja pomagajućeg / volonterskog ponašanja dosada su se generalno bavila dvama velikim područjima (Omoto i Snyder, 1995); jedan dio istraživanja fokusirao se na situacije u kojima su potencijalne pomagači konfrontirani s neočekivanim situacijama, i druga, koja su se više fokusirala na ljude koji pružaju pomoć, brigu i podršku ili su uključeni u volonterske organizacije.

Kontekst istraživanja predispozicija ljudi za koje je vjerojatnije da će se uključivati u aktivnosti prosocijalne orijentacije nerijetko je bio vezan uz modele temeljnih dimenzije ličnosti. Pretpostavljalo se ako postoji neka temeljna obilježja koja potiču pojedince na prosocijalno ponašanje da će ona biti izražena u obliku specifičnih pojedinačnih osobina ili konstelacija osobina (Wood, 2006, Elshaug & Metzger, 2001). No da bismo mogli promatrati ličnost volontera u kontekstu modela ličnosti prije od svega trebamo razumjeti trenutnu vladajuću paradigmu u istraživanju konstrukta ličnosti.

1.1.1. Suvremene taksonomije i vladajuća paradigma ličnosti

Psihologija ličnosti jedna je od grana znanosti koja ima dugu prošlost a kratku povijest. Karakteristike ili osobine koje čine razliku u ljudskom doživljavanju i ponašanju a jedinstvene su za pojedince pokušale su tijekom dugog niza godina i istraživanja biti opisane kroz različite teorije i koncepte. Ličnost se sustavno počela istraživati tek 20-ih godina prošlog stoljeća na temelju znanja i znanstvenih aspiracija dotadašnjih znanstvenih krugova. U shvaćanju suvremenih istraživača *ličnost* se može definirati kao relativno trajni splet osobina koje čine pojedinca jedinstvenim te čine njegovo ponašanje i doživljavanje dosljednijim (John i Srivastava, 1999, prema Mikloušić, 2007).

Dominantan model ličnosti 70-ih i 80-ih godina bio je Eysenckov P-E-N model ličnosti. Eysenckove teorija ličnosti (1947, Burušić, 2003) temelji se na strogim empirijskim rezultatima faktorske analize rezultata mnogobrojnih indikatora i instrumenata mjerenja ponašanja i osobina ličnosti. Eysenckova teorija također je postavljena na uporištima u fiziološkim nalazima započetim Pavlovljevima eksperimentima istraživanja *klasičnog uvjetovanja*. U početku Eysenck je postavio teoriju zasnovanu na dvije bipolarne dimenzije; *ekstraverzija – introverzija* i

neuriticizam-emocionalna stabilnost. Kroz kasnija istraživanja postavio je hipotezu o postojanju treće osnovne dimenzije ličnosti koju je nazvao *psihoticizam*. Dimenzije ličnosti predstavljaju najopćenitiju razinu ličnosti te su u Eysenckovom hijerarhijskom sustavu postavljene najviše (Milas, 2004). Uži pojam u teoriji čine *osobine ličnosti* utemeljene na međuovisnosti različitih uobičajenih ponašanja. Ekstraverzija je definirana osobinama društvenosti, živahnosti, traženja uzbuđenja, bezbrižnosti, prodornosti i pustolovnosti (Milas, 2004). Psihoticizam opisuju crte agresivnosti, hladnoće, egocentrizma, impulzivnosti, antidruštvenosti i bezosjećajnosti. Napoljetku, neuroticizam je objašnjen crtama tjeskobnosti, potištenosti, osjećaja krivnje, napetosti, emocionalnosti i osjećajne nestabilnosti (Milas, 2004). Na užoj razini od osobina nalaze se uobičajena ponašanja ili navike, dok pojedinačni postupci ili ponašanja opisuju najspecifičniju razinu Eysenckove teorije ličnosti (1947, prema Milas, 2004). Najveći značaj Eysenckove teorije možda leži, kako Milas (2004) navodi, u biološkom determinizmu, odnosno detektiranju utjecaja genetskih čimbenika na formiranje ličnosti te utvrđivanju univerzalnosti dimenzija kao i promatranju održivosti ličnosti u kontekstu vremena.

Nedostatak paradigme u psihologiji ličnosti rezultirao je mnogim pokušajima da se ličnost opiše što je u konačnici dovelo do još veće zbrke uslijed nemogućnosti usporedbe modela zasnovanih na različitim teorijskim i empirijskim postavkama. Zato se u psihologiji ličnosti jedno od najvažnijih događaja 20. stoljeća smatra pojava modela ličnosti opisanih s pet osnovnih dimenzija (Mlačić, 2001). Modeli ličnosti s pet faktora danas čine referentni okvir za opis strukture ličnosti. Postoje dva modela ličnosti koji su razvojno različiti ali konceptualno slični; Big Five model ličnosti (velepetori model) i Five-factor model ličnosti Coste i McCrea (peterofaktorni model). S obzirom da je u interesu ovog istraživanja prvenstveno velepetora paradigma koja se ujedno uzima kao paradigma teorije ličnosti, više pažnje ćemo posvetiti toj strukturi uz moguću usporednu s peterofaktorskim modelom (Costa i McCrea, 2003).

1.1.2. Big Five model ličnosti

Velepetori, «Big Five», model ličnosti utemeljen je na Galtonovoj *leksičkoj hipotezi* iz 1884. godine. Prema leksičkoj hipotezi pretpostavlja se da će «najvažnije individualne razlike u ljudskim transakcijama postati zabilježena kao zasebne riječi u nekim ili svim svjetskim jezicima» (Goldberg, 1982, prema Burušić, 2003, str. 63). Drugim riječima, pretpostavlja se da su psihološka i socijalna stvaranost odgovarajuće reflektirane kroz jezik, a struktura «crta ličnosti...u strukturi je svakodnevnog jezika» (Kardum i Smojver, 1993, str. 91). Model se temelji na početnim nastojanjima Alloporta i Odberta (1936, prema Mikloušić, 2007) da izdvoje

iz rječnika sve riječi koje su na bilo koji način povezane s ličnošću. Iako zbog tehničkih ograničenja Allport i Odbert nisu mogli provesti složenije analize primjera, njihov trud u ekstrakciji pridjeva poslužio je kao podloga za Catellov rad. Prvi multi-dimenzionalni model ličnosti dobio je Catell ekstrakcijom 12 faktora na temelju pridjeva koje je preuzeo od Allporta i Odberta. Tim pridjevima dodao je 4 dimenzije iz upitnika i dobio 16 faktorsku strukturu za opisivanje ličnosti. Fiske (1949, prema Burušić, 2003) je bio prvi koji se uspio približiti današnjem shvaćanju dimenzija ličnosti. Na temelju Catellovih 16 faktora Fiske je uspio izdvojiti jednostavniju peterofaktorsku strukturu ličnosti (Mikloušić, 2007) koristeći ortogonalne rotacije umjesto kosokutnih. Prvu potvrdu ove strukture dobili su Tupes i Crystal (1961, prema Burušić, 2003) te su time utvrdili put za daljnji razvoj i istraživanja trenutačno najpopularnijeg modela interindividualnih razlika velepore, «Big Five» strukture. Kako bi izbjegao metodološke nedostatke Catella, Norman je ponovio ekstrakciju riječi iz rječnika te dodao riječi za individualne opise razlika koji su nedostajali početnom Allport-Odbetovu popisu (Mikloušić, 2007). Goldberg je preuzeo Normanov model te je kroz svoja istraživanja potvrdio peterofaktorsku strukturu koja je kasnije postala osnovica za suvremenu taksonomiju opisivača ličnosti.

Zaslужan za konceptualizaciju BigFive modela bio je Goldberg (1999) koji je jednako tako zaslužan i za njegovu popularizaciju. Faktore, koji se tradicionalno obilježavaju brojevima, Goldberg je nazvao na slijedeći način: (I) Ekstraverzija ili Surgencija; (II) Ugodnost ; (III) Savjesnost ili Pouzdanost; (IV) Emocionalna stabilnost (V) Kultura ili Intelekt. Faktori velepore modela ličnosti predstavljaju ličnost u najopćenitijoj i najapstraktnijoj razini, a svaka od pet dimenzija uključuje veliki broj specifičnih karakteristike ličnosti (Mikloušić, 2007). Istraživanja ovog modela (prema Kardum i Smojver, 1993) pokazuju da dobivenih 5 faktora ovim modelom na samo da su odraz temeljenih dimenzija ličnosti na konceptualnoj, već su isto tako odraz dimenzija na ponašajnoj razini.

(I) *Ekstraverzija ili Surgencija* se odnosi na kvantitetu i intenzitet interpersonalnih interakcija, na razinu aktivnosti, traženja iskustava, pozitivnu emocionalnost, toplinu i dominantnost. Facete koje opisuju ovu dimenziju su društvenost, aktivnost, govornost na jednom polu te zatvorenost, povučena, šutljivost na polu introverzije. Osobe koje postižu visoki rezultat na skali ekstraverzije su društvene, aktivne, pričljive, optimistične i zabavne, dok one koje postižu nizak rezultat su povučene, konvencionalne, tihe i rezervirane (Lončar, 2005). S obzirom na spol postoje značajne razlike na način da muškarci postižu u prosjeku niže rezultate od žena na ovoj dimenziji (Kardum i Smojver, 1993).

(II) *Ugodnost* se odnosi na kvalitetu interpersonalnih interakcije i stupanj skladnosti odnosa s drugim osobama (Buršić, 2003). Ova dimenzija opisana je facetama altruizma, brižnosti i emocionalne podrške na pozitivnom polu odnosno neprijateljstvo, egoizam te izostanak brige na drugom polu (Mlačić, 2002). Osobe koje postižu visoki rezultat na dimenziji Ugodnosti su privržene, mekog srca, povjerljive, sklone pomaganju i altruistične. S druge strane, osobe koje postižu niski rezultat na ovoj dimenziji su cinične, grube, sumnjičave, nepristojne i egoistične. Većina kros-kulturalnih istraživanja su potvrdila preklapanje ove dimenzije s dimenzijom Emocionalne stabilnosti stoga treba biti pažljiv kod interpretacije rezultata na tim dvjema dimenzijama (Mlačić, 2001).

(III) *Savjesnost ili Pouzdanost* odnosi se na stupanj u kojem određena osoba uvažava druge osobe prilikom donošenja odluka (Burušić, 2003) te označava osobine koje se manifestiraju kod socijalne kontrole impulsa, te one koje se manifestiraju prilikom izvršavanja određenih zadataka (Kardum i Smojver, 1993). Fiske (1949, prema Mlačić, 2001) ovu dimenziju još naziva Konformizam. Dimenziju opisuju facete odgovornosti, pouzdanosti i vrijednosti na jednom polu, dok drugi pol opisuju nepažljivost, lijenost i odgovornost (Mlačić, 2002). Osobe koje postižu visoke rezultate na ovoj dimenziji su organizirane, pouzdane, marljive i odgovorne dok osobe niskog rezultata na ovoj dimenziji su nemarne i nepouzdate, besciljne, lijene i bezbrižne. Prema rezultatima istraživanja Kardum i Smojver (1993) muškarci postižu značajno niže rezultate na Savjesnosti nego žene.

(IV) *Emocionalna stabilnost* je dimenzija ličnosti koja opisuje značajke emocionalnog reagiranja pojedinca na različite podražaje iz okoline (Kardum i Smojver, 1993). Emocionalnu stabilnost predstavljaju facete smirenosti, opuštenosti, staloženosti dok njen drugi pol, neuroticizam, definiraju facete anksioznosti, potištenosti, napetosti. Visoki rezultat na ovoj dimenziji imaju osobe koje su staložene, smirene, opuštene i nepokolebljive, a nizak rezultat na ovoj dimenziji imaju osobe koje su anksiozne, zabrinute, nesigurne, potištene i neprimjerenih emocionalnih reakcija.

(V) *Kultura ili Intelekt* je dimenzija ličnosti koja ukazuje na otvorenost prema intelektualnim i umjetničkim izazovima, aktivnu imaginaciju, potrebu za promjenama i usmjerenost k osjećajima (Lončar, 2005). Facete koje opisuju ovaj faktor su inteligentnost, kreativnost, sklonost razmišljanju i maštovitost. Visoki rezultat pokazatelj je kreativnosti, znatiželje, širokih interesa, originalnosti i maštovitosti. Ovu dimenziju još nazivaju Imaginacija (Saucier, 1992, prema Mlačić i Knezović, 1997). Sve u svemu, različita istraživanja pokazala su da je kultura ili Intelekt dimenzija oko koje postoji najmanje slaganja do te mjere da je neki istraživači drugačije nazivaju.

S obzirom da se radi o dimenzijama ličnosti a ne tipovima, znači da pojedince možemo razlikovati po rezultatima koje su postigli na svakoj od tih dimenzija (Burušić, 2003). Ekstraverzija i Ugodnost, kao prva dva ekstrahirana faktora, objašnjavaju najveći dio varijance ličnosti i u najvećoj mjeri se odnose na osobine ličnosti izražene kod interpersonalnih odnosa (Kardum i Smojver, 1993).

Popularnost Velepeterog modela može se prvenstveno zahvaliti Goldbergovim nastojanjima (1999) za stvaranjem javne istraživačke domene peterofaktornih modela ličnosti na World Wide Webu. Prvobitna namjera je bila poticanje znanstvenika na suradnju i razvoj naprednih mjera ličnosti i individualnih razlika. Goldberg (1999) je omogućio da kroz International Personality Item Pool sustav mjera ličnosti bude dostupan i stavljen na raspolaganje znanstvenicima diljem svijeta istodobno ih oslobađajući prepreka u razvoju mjera ličnosti nametnutih korištenjem instrumenta ličnosti s autorskim pravom (Goldberg i sur., 2006). Goldbergova inicijativa (1999) rezultirala je prijevodom IPIP čestica ličnosti na više od 25 jezika (Goldberg i sur., 2006), te je u nizu kros-kulturalnih istraživanja potvrdila se univerzalnosti peterofaktorne strukture, kako u svijetu (Goldberg i sur., 2006), tako i u Hrvatskoj (Mlačić i Goldberg, 2007).

1.1.3. Usporedivost Big Five modela s drugim modelima ličnosti

Velepeteri model ličnosti usporediv je s peterofaktornim modelom Coste i McCrea (2003) i Eysenckovim modelom ličnosti. Model Coste i McCrea tzv. Five-Factor Model (FFM) nastao je na upitničkoj tradiciji, tj. na klaster analizama Catellovog 16PF upitnika iz kojeg su izdvojena tri faktora; ekstraverzija, neuroticizam i otvorenost k iskustvu a naknadno je dopunjen dimenzijama ugodnosti i savjesnosti. Uspoređujući velepetori model sa strukturom peterofaktornog modela Costa i McCrea pronaći ćemo prvenstveno u petom faktoru. U Velepeterom modelu peti faktor naziva se Intelekt ili Kultura te ga označavaju facete inteligentnosti, kreativnosti i sklonosti avanturizmu i liberalizam. U Peterofaktornom modelu Coste i McCrae peti faktor se naziva Otvorenost prema iskustvu a definiraju ga facete mašte, estetike, osjećaja, akcije, ideja i vrijednosti (Goldberg, 1999). Dakle, ne samo da se faktori različito zovu već su i opisani različitim facetama ličnosti. U usporedbi s Eysenckovim modelom ličnosti dimenzija Introverzija - Ekstraverzije Big-Five modela sukladna je dimenzijama Ekstraverzije kod Eysencka, a dimenzija Emocionalne Stabilnosti predstavlja suprotan pol dimenzije Neuroticizma. Isto tako, Ugodnost i Savjesnost predstavljaju suprotan pol faktoru Psihoticizma te su u umjereno visokoj korelaciji (Mlačić i Knezović, 1997). Isto tako dimenzija

Intelekt, ako se izuzme inteligencija, nema istoznačni par u Eysenckovom modelu. S obzirom da se postojeći Big Five model je usporediv s nizom drugih modela i mjera ličnosti, možemo reći da Big Five model nudi integrativan okvir za istraživanja u psihologiji ličnosti (Mlačić i Knezović, 1997).

1.1.3. Ličnost volontera u kontekstu temeljnih dimenzija ličnosti

Ličnost volontera najčešće se veže uz dvije dimenzije suvremenih peterofaktornih modela ličnosti: Ekstraverziju (Wood, 2006, Carlo i sur, 2004, Elshaug i Metzger, 2001). i Ugodnost (Carlo i sur., 2004, Aluja, Garcia i Garcia, 2002). Dimenzija Ekstraverzije povezana je s toplim i pozitivnim osjećajima, društvenosti, asertivnosti, društvenom ponašanju koje generalno pretkazuje pozitivno ponašanje prema drugima te uživanje u socijalnoj interakciji što je konceptualno konzistentno s volonterskim ponašanjem (Graham, 2006). Visoki rezultati na dimenziji Ugodnosti su također vezani uz volontiranje (Elshaug i Metzger, 2001). Pojedinci koji pokazuju visoke rezultate na ovoj dimenziji generalno su altruističniji, izravni, vrijedni povjerenja, *mekog srca*, skromniji, suosjećajniji (Carlo i sur., 2004). Neki istraživači (Graziano and Eisenberg, 1997, prema Carlo i sur., 2004) smatraju da je ova dimenzija najznačajnije povezana s predikcijom volonterskog ponašanja, jer podrazumijeva brižne i empatičke odnose koji su također asocirani s volonterskim aktivnostima (Graham, 2006). Kombinacija ličnosti Ekstraverzije i Ugodnosti predstavlja kombinaciju ličnosti koje se generalno predstavlja „pomagajuću predispoziciju“ (Omoto i Snyder, 1995) obilježenu pozitivnom i altruističnom orijentacijom prema drugima. Pokazalo se da su ove dvije dimenzije ličnosti značajno više povezane s volontiranjem negoli Savjesnost ili Emocionalna Stabilnost, odnosno Neuroticizam (Carlo i sur., 2004).

U kontekstu uključenosti u volonterske aktivnosti istraživana je još dimenzija Otvorenosti k iskustvu (u različitim modelima zvana još Intelekt ili Kultura). Ova dimenzija najviše se vezala uz predikciju volonterskog ponašanja; osobe koje su postigle više rezultat na ovoj dimenziji u većoj mjeri su pokazivali sklonost volonterskom radu i u većoj mjeri su procjenjivali da će se u budućnosti baviti volonterskim aktivnostima (Reddon, Marjanovic i Heinrich, 2006). Autori navode da razlog tome može biti zainteresiranost za volontiranjem poradi osobnog razvoja, a i interesa za novo okruženje koje im volontiranje pruža. Pojedinci koji su otvoreni za nove iskustva, cjelovitije doživljavaju svoju okolinu i kreiraju život na način da budu izloženi nizu raznovrsnih iskustava (Morros, Pushkar i Reis, 1998). Isto tako, pojedinci koji postižu niske rezultate na ovoj dimenziji u otporu su prema novim iskustvima i na taj način rijetko se nalaze u

izazovu novih okolina. Kasnije ćemo vidjeti da je traženje novih iskustava značajka koju dimenzija Otvorenost k iskustvu ima s dimenzijom traženja uzbuđenja.

Činilo bi se logičnim zaključiti da određeni „sklop“ osobina ličnosti predispozicionira pojedinca na sudjelovanje u volonterskim aktivnostima (Wood, 2006), ali moramo uzeti u obzir da postoji čitav spektar raznovrsnih volonterskih aktivnosti koje pojedinci odabiru prema preferenciji i osobnim dispozicijama (Elshaug i Metzger, 2001). Dosadašnja istraživanja su pokazala uključenost u različite volonterske aktivnosti često varira ovisno o spolu (Rosenhal i Rosnow, 1975, prema Graham, 2006), dobi (Okun, Pugliese i Rook, 2006), motivaciji (Carlo i sur., 2004,), traženju uzbuđenja (Wood, 2006) i volji za volontiranjem (Reddon, Marjanovic i Heinrich, 2006).

1.1.3. Dobne i spolne odrednice u preferenciji volontiranja

Karakteristike osoba koje se uključuju u volonterske aktivnosti s obzirom dosad su bile istraživane kroz niz psiholoških i socioloških istraživanja. Vezano za dispozicije volontera istraživanja su potvrdila pozitivnu povezanost između prosocijalnog ponašanja i internog lokusa kontrole, višeg samopoštovanja, snažnih moralnih pogleda na svijet, visoku potrebu za socijalnim odobravanjem (Eisenberg-Berg, 1979, prema Wood 2006). Ranija istraživanja (Rosenhal i Rosnow, 1975, prema Graham, 2006) pokazala su da volonteri u odnosu na ljude koji ne volontiraju, a sudjelovali su u istraživanju, su češće: žene, prvorođeni, visoko društveni, višeg socioekonomskog statusa, izraženog traženja uzbuđenja te visokog obrazovanja. Unatoč početnoj sklonosti ka zaključku da su žene sklonije volontirati, kasnija istraživanja pokazala su da uključenost ljudi s obzirom na njihove rodne uloge ovisi ponajviše o vrsti volonterske aktivnosti. Eagly i Crowley (1986) su na temelju meta-analitičke pregleda došli do zaključka da se ženska rodna uloga više orijentira na «pomaganje u zajednici» koje zahtjeva aktivnosti kao što je briga prema drugima, emocionalna potpora ili podrška u nošenju s vlastitim problemima u dužim vremenskim periodima. S druge strane, volontiranje u skladu s muškom rodnom ulogom predviđa kratkotrajno «junačko pomaganje» koje uključuje elemente rizika i pogotovo kada postoji prisutnost drugih ljudi. Ipak, zbog širokog raspona volonterskih aktivnosti Eagly i Crowley (1986) zaključuju da možda ne postoji generalna rodna pristranost za volonterskim aktivnostima iako je vjerojatnije da će muškarci sudjelovati u aktivnostima poput spašavanja na planini dok će žene biti prisutnije u npr. telefonskom pomaganju za psihološku pomoć.

Pretpostavka da žene volontiraju značajno više u empatičkim pomagajućim odnosima ima uporište i u modelima ličnosti; dosadašnja istraživanja su pokazala da žene postižu više rezultate

na dimenzijama Ugodnosti (i Neuroticizma) (Graham, 2006), dimenziji koja je konceptualno povezana s pomagačkim ponašanjem (Graham, 2006, Omoto i Snyder, 1995). Neka istraživanja su također pokazala razlike ovisno o spolu na dimenzijama Intelektu i Emocionalne stabilnosti gdje žene postižu niže rezultate nego muškarci (Graham, 2006). Na uzorku studenata i studentica u Hrvatskoj (Tonšetić, 2006) pokazalo se da se žene u većoj mjeri procjenjuju ekstrovertiranije, ugodne, savjesne i intelektualne, dok se muškarci procjenjuju emocionalno stabilnijima. Vidimo da ne postoji jednoznačnost istraživanja na dimenzijama Emocionalne stabilnosti i Intelektu što je možda posljedica različitih uzoraka sudionika a ne stvarnih razlika.

S obzirom na dob, teoretičari ličnosti drže da su osobine ličnosti relativno stabilne u jedinici vremena barem što se tiče njihove diferencijalne stabilnosti (Soldz i Vaillant, 1999). Costa i McCrea (1994, prema Soldz i Vaillant, 1999) na temelju rezultata longitudinalnog istraživanja modela ličnosti zaključuju da su osobine ličnosti u kontekstu relativnog poretka pojedinaca u grupi relativno nepromjenjivo svojstvo u dobi iznad 30 godina. Na uzorku muškaraca uključenih u longitudinalnu studiju tijekom 45 godina pokazalo se da su Neuroticizam, Ekstraverzija i Otvorenost najstabilnije osobine ličnosti u jedinici vremena (Soldz i Vaillant, 1999). Statistički značajne razlike u funkciji dobi pokazale su se samo na dimenziji Ugodnosti, gdje se primijetio trend pozitivnog rasta na dimenziji proporcionalno povećanju u dobi (Graham, 2006).

Prema tome bismo mogli pretpostaviti da ukoliko postoji dimenzija ličnosti i sklop dimenzija 'odgovornih' za sklonost volonterskom ponašanju, a one su stabilne u vremenu, onda će pojedinci s 'takvom ličnosti' biti skloniji volonterskim aktivnostima tijekom različite životne dobi.

1.2. TRAŽENJE UZBUĐENJA

1.2.1. Definicija i razvoj konstrukta traženja uzbuđenja

Traženje uzbuđenja (sensation seeking, engl.) je dimenzija ličnosti koju obilježava potreba za traženjem uzbuđenja i traženje novih, raznovrsnih, slojevitih i intenzivnih podražaja iz okoline te uključuje određenu razinu rizika u fizičkim, socijalnim i financijskim područjima, najčešće poradi samih iskustva (Zuckerman, 1994). Visoki potreba za uzbuđenjem asocirana je s traženjem i sudjelovanjem u raznovrsnim intenzivnim aktivnostima, primjerice ekstremnim sportovima kao što su alpinizam, padobranstvo i automobilističke utrke, zatim traženju izazova putem uma i osjeta, korištenju psihostimulansa, dezinhbiranom socijalnom ponašanju, netoleranciji na dosadu, preferenciju egzotične hrane itd. (Lissek i Bass, 2005, Bratko i Butković, 2004, Aluja, Garcia i Garcia, 2003). Osobe s izraženim traženjem uzbuđenja imaju

specifičan profil ličnosti kojeg Farley (1986, prema Šojat, 2007) naziva Veliki T gdje „T“ obilježava engleski naziv za takvu osobu – „thrillseeker“. Na drugoj strani kontinuuma, profil niskog traženja uzbuđenja obilježen je „malim t“ koji označava osobe koje teže izvjesnosti i predvidljivosti te se trude izbjeći rizik i nepoznate situacije (Farley, 1986, prema Šojat, 2007). Pitanje koje se provlači još od 60-ih godina te je postalo uporište za mnoge radove (Lafollie i Scanff, 2007) usmjereno je slijedeće; zašto neki ljudi smjeraju traženju uzbuđenja (i opasnosti) a zašto su neki skloni očitom izbjegavanju istih? Postoji li zajednička predispozicija širokom spektru ponašanja koji se kod različitih ljudi očituje na različite načine a u podlozi nosi tzv. sklonost ka traženju uzbuđenja? U daljnjem tekstu pokušat ćemo razjasniti osobinu traženja uzbuđenja s obzirom na biološke, socijalne i psihološke determinante te ćemo se često koristiti terminom „tražitelji/tražitelj uzbuđenja“ koja označava osobu visoko izražene generalne osobine traženja uzbuđenja kako je to prethodno definirano, a ne pojedinačnih aspekata tog konstrukta ukoliko to nije posebno naglašeno.

1.2.2. Biološka podloga traženju uzbuđenja

Doprinos u istraživanju potrebe traženja uzbuđenja najviše se vežu uz ime američkog psihologa Marvinina Zuckermana (Bratko i Butković, 2004). Zuckerman (1994) je svoju prvu teoriju traženju uzbuđenja postulirao na nalazima psihobioloških istraživanja Pavlova o ekscitatornim i inhibitornim procesima centralnog živčanog sustava kod pasa, te Eysenckovoj teoriji o optimalnoj pobuđenosti.

U svom modelu Eysenck (1967, prema Milas, 2004) interindividualne razlike na dimenziji Ekstraverzije pripisuje pobuđenosti centralnog živčanog sustava. Pobuđenost centralnog živčanog sustava kod ekstroverta trajno je smanjena stoga će oni tražiti veću i jaču stimulaciju iz okoline. Suprotno od njih, introverti su osobe trajno visoke kortikalne pobuđenosti koju prema tadašnjim neurološkim istraživanjima, regulira uzlazni retikularni aktivacijski sustav (URAS). Koncept traženja uzbuđenja Zuckerman (1994) jest povezao uz *optimalnu razinu pobuđenosti* i teorije podražaja, u čijem temelju leži ista biološka baza kao i za dimenziju Ekstraverzije kod Eysencka (1967, prema Aluja, Garcia i Garcia, 2003). Prva Zuckermanova teorija o optimalnoj razini pobuđenosti kaže da postoji optimalna razina podražaja potrebna pojedincu za najučinkovitije funkcioniranje, a osoba će tražiti takve situacije i iskustva koja će joj pomoći da postigne i održi razinu pobuđenosti koja joj najbolje odgovara. Kod nekih pojedinaca optimalna razina nalazi se nisko što znači da granicu optimalnog postižu niskim

intenzitetom podraživanja te zbog toga što lako postaju pobuđeni izbjegavaju situacije s visokim intenzitetom podraživanja (Šojat, 2007). S druge strane, kod osoba koje traže jake i intenzivne podražaje imaju visoku granicu pobudljivosti pa su im takvi intenzivni podražaji potrebni da dosegnu optimalnu razinu koja je visoko.

Razvijanjem tehnologije razvijala se i teorija traženja uzbuđenja tako da je naredno objašnjenje Zuckerman postulirao na temelju biokemijskih nalaza o utjecaju enzima monoamino oksidaze (MAO) na traženje uzbuđenja. Monoamino oksidaza je enzim odgovoran za kataboličku degradaciju razine neurotransmitora i regulaciju njihove proizvodnje i raspodjele na način da ih razgrađuje prije negoli se uspiju nagomilati u sinapsi (Zuckerman i Khulman, 2000). Monoaminski neurotransmitori uključuju sustave dopamina, noradrenalina i serotonina za koje se smatra da leže u podlozi mehanizama približavanja, pobuđivanja i inhibicije te psiholoških osobina vezanih s traženjem uzbuđenja, neuroticizma i anksioznosti. Studije MAO-B enzima pronašle su jasnu vezu između monoaminskih neurotransmitora, posebice dopamina s riskantnim ponašanjem, društvenošću, dezinhibicijom te impulzivnošću. Za dopamin je vezan sustav približavanja, odnosno sustav odgovoran za doživljaje ugone i mehanizme nagrađivanja u mozgu a društvenost se smatra čista funkcija njegove snage. Niska razina MAO enzima povećava aktivnost dopaminskog sustava, odnosno sustava pozitivnog potkrepljenja i nagrade. Metaanalitičkim pregledom Zuckerman i Khulman (2000) utvrdili su da je razina MAO izrazito niska kod osoba koje su sklone traženju uzbuđenja, zatim kod različitih dezinhibitornih ponašanja i rizičnih ponašanja kao što je pušenje, pijenje, uzimanje droga i kriminalnog ponašanja. S obzirom da MAO kontrolira doživljavanje nagrade, osobe koje imaju nisku koncentraciju tog enzima sklone su poduzimati akcije prema cilju ne davajući previše pažnje okolnostima (Šojat, 2007). Generalno gledajući čini se da sustav dopamina posreduje pristupu impulzivnim tendencijama u ponašanju dok serotonin s druge strane ima inhibirajući učinak na ponašanje (Zuckerman i Khulman, 2000). Pokazalo se da je MAO-B je pouzdana biološka osobina ponajviše jer se 60% varijance traženja uzbuđenja može objasniti genetskim faktorima (Zuckerman, 1994). Razina koncentracije MAO mijenja se u funkciji dobi; najniži je u doba adolescencije dok se razina povećava u funkciji dobi što je obrnuto proporcionalno dimenziji traženja uzbuđenja u funkciji dobi. Dok katabolički procesi enzima MAO inhibiraju dopaminski sustav mehanizma približavanja, s druge strane on je također pod utjecajem gonadnih hormona koji potenciraju njegovu aktivaciju. Drugim riječima, gonadni hormoni jedan su nizu karika biološkog sistema koji utječu na traženje uzbuđenja a mogu objasniti razliku u karakteristikama s obzirom na spol. Žene neovisno o dobi imaju višu razinu MAO u krvi od muškaraca, obrnuto proporcionalno odnosu prema njihovoj osobini traženja uzbuđenja s obzirom na spol (Zuckerman

i Khulman, 2000). Dio varijance u studijama heritabilnosti koje se na mogu pripisati genetskom nasljeđu i nisu uvjetovani zajedničkom okolinom (npr. obitelji), određeni su iskustvima koje pojedinac samostalno bira, a na bihevioralnoj razini mogu odražavati veće ili manje traženje uzbuđenja i novih iskustava.

U pogledu teorije istraživanja, konstrukt traženje uzbuđenja, kao što sam Zuckerman (1994) navodi, utemeljen na psihobiološkim istraživanjima optimalne razine kortikalne pobuđenosti do 1969. godine razvio se u model osobina koji uključuje različita saznanja iz socijalnog ponašanja, kognicija, pobuđenosti, raspoloženja i psihopatologije. Tako je traženje uzbuđenja prvenstvenog definiranog kao «potreba» evoluiralo do shvaćanja kao zasebne osobine ličnosti (Roth i sur., 2007). Zuckermanova Skala traženja uzbuđenja od 1979. revidirana je četiri puta te se forma V (Zuckerman, 1994) uzima se za «zlatni standard» (Graham, 2006, str. 8) mjerenja traženja uzbuđenja. Skala sadrži četiri subskale: *Traženje ushićenja i pustolovina (TAS)*, *Traženje iskustva (ES)*, *Dezinhibicija (DIS)* i *Osjetljivost na dosadu (BS)*.

1.2.3. Socijalne odrednice traženju uzbuđenja

Traženje uzbuđenja u jednakoj je mjeri dovedena u povezanost s kreativnošću kao i sa delikventnim ponašanjem iako ne nužno kod istih pojedinaca (LaFollie i Scanff, 2007, Farley, 1981, prema Zuckerman, 1994). Genetski faktori najviše imaju utjecaja na latentnu karakteristiku (ili količinu svojstva) dok okolinski faktori su dominantni u određivanju specifične ekspresije te karakteristike (Zuckerman, 1994). Drugim riječima, radi se o tome da sportaš ekstremnog sporta može imati jednako izrađeno traženje uzbuđenju kao osoba sklona dezinhibiranom ponašanju (npr. konzumaciji droga), ali pod utjecajem okoline svaki od njih pronalaze specifičnu aktivnost kako bi zadovoljili tu potrebu. Znači, uvjeti okruženja mogu objasniti zašto pojedinac izabire specifičan način traženja uzbuđenja ili uzbuđenje samo. Loše socioekonomsko okruženja može uvjetovati da pojedinac krene zadovoljavati svoju potrebu za uzbuđenjem kroz socijalno neprihvatljive (devijantne) aktivnosti čisto zato što mu ovo druge tzv. senzorne, kao npr. ekstremni sportovi, putovanja itd., nisu ekonomski dostupne (LaFollie i Scanff, 2008). To može posebno bitno u ranijoj dobi kada djeca upoznaju sebe kroz iskustva koja imaju. Dijete visoke izražene potrebe za iskustvima ili je vrhunski kreativno može biti prepoznato od svoje okoline (profesora, roditelja ili trenera) koji mu pomažu usmjeriti svoja iskustva na konstruktivne aktivnosti (sport, kreativno izražavanje, različite vršnjačke grupe itd.). Roditelji su najutjecajniji model koji oblikuju iskustva i preferencije kod većina djece. Oni roditelji koji i sami imaju izraženu osobinu traženja uzbuđenja najvjerojatnije će potaknuti

ekspresiju iste osobine kod svoje djece, a obrnuto pravilo vrijedi za roditelje niske potrebe za uzbuđenjem (Zuckerman, 1994). No međutim, valja naglasiti da ne postoji dokazana povezanost između ovih dvije kategorije što znači da osoba koja svoju potrebu za uzbuđenjem zadovoljava kroz avanturu ili opasne situacije na mora nužno ili ne mora uopće imati sklonosti ka devijantnom ponašanju ili psihoaktivnim supstancama. Isto tako, neki oblici antisocijalnog ponašanja kao agresivnost, nedostatak empatije, odbojnost prema drugima nisu osobine povezane s ovom dimenzijom (Zuckerman, 1994). Osobe, tzv. *thrillseeker-i*, razlikuju se od onih koji izbjegavaju uzbuđenje ne samo i genetskim i biološkim čimbenicima već i u navikama, preferencijama, a i emocionalnom i kognitivnom stilu također (Rosenbloom, 2003). Teorija kognitivno-socijalnog učenja rizičnog ponašanja (Levenson, 1990) pretpostavlja da socijalne faktori, vjerojatno u kombinaciji s dizpozicijama ličnosti, imaju više utjecaja na uključenost u rizično ponašanje nego li biološke predispozicije ili temeljne osobine ličnosti samostalno. Pojedinci također imaju različite motive i razloge; Csikszentmihalyi (1977, prema Levenson, 1990) je proučavanjem penjača (engl. *rock climbers*) došao do zaključka da nije nužno rizik aktivnosti razlog njihove uključenosti u opasne aktivnosti, već da se radi o iskustvu tzv. «flow-a». Flow označava intenzivno mentalno stanje akcije u kojem je osoba apsolutno uključena u to što radi kroz osjećaj intenzivne koncentracije, potpune predanosti te osjećaja kompetencije i napretka u procesu aktivnosti.

1.2.4. Dobne i spolne razlike u traženju uzbuđenja

Dob i spol najznačajnije su demografske varijable koje utječu na pojavnost traženja uzbuđenja. Generalno gledajući, traženje uzbuđenja više je kod muškaraca negoli kod žena u svim dobnim skupinama (Zuckerman, 1994). Vrhunac dostiže u kasnoj adolescenciji ili ranim 20-im godinama, te pokazuje postojano smanjivanje u kasnijoj dobi (Zuckerman, 1994). Smanjivanje traženja uzbuđenja u funkciji dobi je dio teorije gdje je Zuckermanov konstrukt mjeren Skalom traženja uzbuđenja (forma V, kao i ranije forme) dobio najviše metodoloških kritika. Naime, pitanje jest je li se zbilja traženje uzbuđenja smanjuje u jedinici vremena ili je to rezultat čestica Skale koje opisuju specifična ponašanja (delikventna i neuobičajena ponašanja) karakteristična za mladenačku populaciju. Roth i sur. (2007) u dilemi oko navedenog proveli su istraživanje koristeći instrument za mjerenje traženja uzbuđenja NISS (The need inventory of sensation seeking, autora Hammelstein i Roth, prema Roth i sur. 2007) na reprezentativnoj njemačkoj populaciji od 14-79 godina. Taj novi instrument bio je lišen čestica *zavisnih o dobi* tj. čestica koje opisuju ponašanje specifičnih dobnih skupina (npr. «divlje razuzdane zabave», «pušenje marihuane» itd.) kao što je slučaj u Zuckermanovom upitniku (1994). Nalazi

istraživanja Rotha i sur. (2007) potvrdili su fenomen opadanja izraženosti potrebe za uzbuđenjem u funkciji dobi; starije dobne skupine pokazale su konzistentni pad u generalnoj osobini traženja uzbuđenja. Autori (Roth i sur., 2007) su zaključili da je traženje uzbuđenja osobine neovisna o specifičnim stilovima u ponašanju te da pad u funkciji dobi se može pripisati stvarnom biološkom smanjenom traženju uzbuđenja uz naznaku da se možda radi i o efektu kohorte.

Također se potvrdilo da muškarci generalno postižu više rezultate od žena na generalnoj dimenziji tijekom u svim dobnim skupinama (Roth i sur., 2007). Isto je dobila Šojat (2007) na 107 hrvatskih ispitanika; promatrajući generalnu rezultat na skali uzbuđenja muškarci postižu više rezultate nego žene. Graham (2006) je s druge strane na škotskom uzorku pak dobila nepostojanje razlike na generalnom faktoru traženja uzbuđenja s obzirom na dob što objašnjava smanjenom utjecaju rodni uloga u društvu. Ranija istraživanja rodni uloga i traženja uzbuđenja (prema Šojat, 2007) pokazala su da maskulini ispitanici (i ispitanice) u većoj mjeri traže uzbuđenja, pogotovo kada se radi o traženju fizičkog uzbuđenja i dezinhibiranog ponašanja. S druge strane, feminina rodna uloga (bez obzira na spol) bila negativno je povezana s traženjem uzbuđenja. Androgenost, pogotovo kod žena, je također pozitivno povezana s traženjem uzbuđenja (prema Šojat, 2007). Na temelju ovih nalaza mogli bismo pretpostaviti da se traženje uzbuđenja veže uz maskulinu i androginu rodnu ulogu koje zajedničko imaju maskulino ponašanje. U društvima gdje postoji još uvijek značajna podjela na žensku i mušku rodnu ulogu možemo pretpostaviti da će traženje uzbuđenja biti u značajnoj mjeri više izraženo kod muškaraca.

Značajne razlike u rezultatima ovisno o spolu pokazali su se i s obzirom na pojedinačne skale, odnosno faktore traženja uzbuđenja. Muškarci tendiraju postizanju visokog rezultata na generalnom faktoru traženja uzbuđenja, kao i na Skalama traženja ushićenja i pustolovina (TAS) i skali Dezinhibicije (DS). Na skali Traženja iskustava (ES) nisu se pokazale statistički značajne razlike ovisno o spolu što govori da žene tendiraju traženja iskustava i stimulacije ali preferiraju to kroz socijalne i senzorne medije (Wood, 2006). Na temelju ovih saznanja mogli bismo zaključiti da muškarci su više skloni uključiti se u rizične aktivnosti. Na hrvatskom uzorku, muški ispitanici postigli su više rezultate od ispitanica samo na skali traženja ushićenja i pustolovina (TAS) (Šojat, 2007).

1.2.4. Traženje uzbuđenja u kontekstu rizičnih aktivnosti

Poduzimanje rizika dio je definicije traženja uzbuđenja iako nije njen neizostavan čimbenik. Prema današnjim shvaćanjima sklonost poduzimanju rizika, kao jedan od faktora

traženja uzbuđenja, predstavlja funkciju evolucijskog adaptivnog ponašanja. Evolucijsku zahtjevi stavili su pred ljudsku vrstu izazove prilagodbe i promjene, te sama sklonost istima osigurava pojedincima veću mogućnost preživljavanja. Rizik i traženje uzbuđenja, kada nisu ni preveliki niti premali, omogućavali su napredak ljudske vrste kroz optimalnu prilagodbu okolini. Prevelika sklonost traženju uzbuđenja mogla je rezultirati smrću jedinke, kao što bi premala vjerojatno dovela do stagnacije vrste kao takve (Zuckerman, 2000). Moderna kultura, unatoč različitih zahtjeva prilagodbe, nije izbljedjela traženje uzbuđenja, već je samo omogućila drugačije načine ekspresije.

Rizik se može opisati kao jedna od mogućnosti negativnog ishoda za ponašanje (Zuckerman, 1994) ali ne i kao nužna motivacija. Osobe koje traže uzbuđenje uključene su u mnoga ponašanja koja uopće nisu riskantna. Ali u onim situacijama koje nužno uključuju rizik, tražitelji uzbuđenja većinom prihvaćaju rizik prepoznajući iskustva ili situacije u kojima je vrijedno riskirati, te isti pokušavaju minimalizirati poduzimajući sve nužne mjere opreza. S druge strane, osobe niske na traženju uzbuđenja imaju odbojnost prema poduzimanju rizika, bez obzira na situaciju ili iskustvo. Te osobe najčešće ne shvaćaju ljude koji preuzimaju rizik bez obzira na opravdani cilj što nužno dovodi do nerazumijevanja u potrebama među ovim dvjema grupama (Zuckerman, 1994). Horvath i Zuckerman (1993, prema Rosenbloom, 2003) pretpostavljaju da se radi o razlici u kognitivnom funkcioniranju (ili osobinama) kada se pojedinac suoči s procjenom određenog rizika. Tražitelji uzbuđenja ocjenjuju opasne situacije više nagrađujućima, za razliku od *ne-tražitelja* uzbuđenja. Rosenbloom (2003) je pokazao da što više će neka situacija biti procijenjena opasnom, to više će tražitelji uzbuđenja biti spremniji u nj biti uključeni. Suprotno vrijedi za drugu skupinu; što više neku situaciju ocjene kao opasnu tim više će biti skloni izbjegavanju iste. Za moguća objašnjenja Rosenbloom (2003) navodi da tražitelji uzbuđenja doživljavaju ovaj svijet manje opasnim (prijetećim) mjestom, te očekuju da će njihova interakcija sa svijetom rezultirati manje negativnim ishodima. Iz istog razloga najvjerojatnije neće doživjeti paralizirajući strah ili anksioznost već će se u ključnim trenucima oslanjati na vlastite izvanredne vještine i sposobnosti, što je samoiskazima utvrdio (2003). Kako Zuckerman (2000) zaključuje, rizik je cijena koju neki ljudi plaćaju kako bi mogli uživati u aktivnostima koje zadovoljavaju njihovu potrebu za novitetima, promjenom i uzbuđenjem.

1.2.6. Volontiranje i kontekst traženja uzbuđenja

Volonterske aktivnosti često uključuju situacije koje su 'napete', nepredvidljive i nove te kao takve predstavljaju izazov za osobe koje se u njima nalaze. Pokazalo se da okruženja s

visokom „dozom“ podražaja su također okruženja koja će u većoj mjeri privući osobe koje volontiraju (Wallbank, 1984, Kohn i sur. 1982, Reddon, Marjanovic i Heinrich, 2006). Pretpostavka jest da prosocijalno ponašanje jest funkcija visokog traženja uzbuđenja, na isti način na koji je to delikvencija; kao «oluk» za podražaje i stimulanse tražene kod osobe visoko izražene te karakteristike. Drugim riječima, možemo pretpostaviti da su volonteri općenito u svojoj osnovi osobe izraženog traženja uzbuđenja koje potrebu za podražajima i stimulansima zadovoljavaju u novim i izazovnim situacijama koje im omogućuje volonterske aktivnosti.

Što onda čini razliku u odabiru specifičnih volonterskih aktivnosti? Zašto su neki volonteri skloniji pomaganju u zajednici kroz aktivnosti koje su karakterizirane brižljivim empatičkim odnosima, ili pak djelovanjem koji je usmjereno prema ostvarivanju vrijednosti i ideja, a drugi pak teže po život rizičnim pomagačkim ponašanjima kao što je spašavanje ljudi u planinama i teško dostupnim mjestima? Je li faktor traženja uzbuđenja ili rizika možda taj koji čini razliku? Ono što znademo jest da različit profil volonterskih aktivnosti omogućuje pojedincu da izabere situaciju koja najbolje odgovara njegovim / njezinim osobnim dispozicijama (Elshaug i Metzer, 2001). Isto tako, ako možemo pretpostaviti da je izbor aktivnosti povezan s različitim nivoom 'optimalnog pobuđivanja' kod pojedinaca (Wood, 2006), onda imamo razloga zaključiti da je traženje uzbuđenja i sklonost volonterskom ponašanju na određeni način povezane. Također, ukoliko je traženje uzbuđenja i iskustava u funkciji volonterskog ponašanja, znači da će i na određeni način postojati povezanost dimenzija ličnosti i traženje uzbuđenja kod osoba koje se bave volonterskim aktivnostima.

1.3. RANIJA ISTRAŽIVANJA TRAZENJA UZBUĐENJA I LIČNOSTI

U kontekstu volontiranja, istraživanja povezanost traženja uzbuđenja i ličnosti najčešće su se više orijentirala na istraživanje razlika volonterskih i nevolonterskih skupina (npr. studenti) (Reddon, Marjanovic i Heinrich, 2006, Carlo i sur, 2004,) ili su interes vezala za specifične grupe kao što su sportaši grupnih i individualnih sportova (O'Sullivan, Zuckerman i Kraft, 1998, Lafollie i La Scanff, 1998). Unatrag tri godine koliko je nama poznato, proizašla su prva istraživanja koje se bave konstruktima ličnosti i traženja uzbuđenja unutar volonterske populacije (Graham, 2006, Wood, 2006).

Traženje uzbuđenja dovodi se u čvrstu vezu s dimenzijom Ekstaverzije mjerenu različitim instrumentima u nizu istraživanja (Graham 2006, Wood 2006, Bratko i Butković 2004, Aluja, Garcia i Garcia 2003, Zuckerman 2000). S obzirom da je traženje uzbuđenja u upitnicima ličnosti najčešće konceptualizirana kao zasebna faceta dimenzije Ekstraverzije visoka

povezanost nije iznenađujuća. Osim toga, ekstraverziju karakterizira visoka socijalnost, aktivnost i traženje iskustava, osobine koje su u velikoj mjeri zajedničke osobama koje na SSS-V skali (Zuckerman, 1994) postižu visoke rezultate.

Druga dimenzija koja se najviše istraživala u relaciji sa konstruktom traženja uzbuđenja jest dimenzija Otvorenost k iskustvu peterofaktornog modela ličnosti Coste i McCrea (Reddon, Marjanovic i Heinrich, 2006). Reddon i sur. (2006) proveli su istraživanje na volonterima koji su volontirali u psihijatrijskoj klinici te su dobili rezultate u kojima volonteri postižu 1 standardnu devijaciju iznad normativnog prosjeka. Autori zaključuju da nepoznate situacije privlače volontere koji su motivirani da se uključe poradi osobnog razvoja. Prema Zuckermanu (1994) facete mjerene ovom dimenzijom odgovaraju internalnom tipu traženja uzbuđenja kroz fantaziju, estetiku, osjećaje, vrijednosti i ideje. Ono što im je zajedničko s vanjskim tipovima jest sklonost traženju raznolikih iskustava radi njih samih. Dimenzija Traženja iskustava SSS-V skale opisana je kao traženje novih iskustava kroz um i osjete, primjerice putem muzike koja pobuđuje, umjetnosti i putovanja, te kroz društveni nekonformizam, kao što je druženje sa društvenim subgrupama na tzv. margini društva (punkeri, umjetnici itd.). Vidimo da s obzirom na vlastiti predmet mjerenja ova skala ima mnogo zajedničkog s dimenzijom Intelekt, odnosno Otvorenosti k iskustvu.

U svom istraživanju na dimenzijama peterofaktornog modela, Aluja, Garcia i Garcia (2003) osim pozitivne povezanosti Traženja uzbuđenja s ekstraverzijom dobili su još i negativnu povezanost istog konstrukta s dimenzijama Ugodnosti i Savjesnosti na uzorku od više od 1000 američkih studenata. Drugim riječima, prema navedenom istraživanju što je veći nečiji rezultat na skali traženja uzbuđenja to će manji biti njegov rezultat na dimenzijama Ugodnosti i Savjesnosti. Trninić, Baračić i Nazor (2008) u vezu su dovele osobine ličnosti i traženje uzbuđenja u kontekstu izraživanja agresivnosti kod sportaša i zatvorenika te su pokazale je delikvenciju predviđuju niska razina ugodnosti i savjesnosti. Lafollie i Le Scanff (2008) napravili su meta-analitički pogled istraživanja koji su se bavili vezom faktor traženja uzbuđenja i dezinhibicije kod sportaša koji se bave rizičnim sportovima. Prepoznali su pozitivnu povezanost između ove dvije dispozicije, ali te je povezanost značajno bila različita s obzirom na profil ličnosti samih sportaša. U kontekstu volontiranja istraživanja potvrđuju usporedne nalaze s ranije navedenim rezultatima (Rosenbloom, 2003, Zuckerman, 1994) o istoj biološkoj podlozi koja može rezultirati konstruktivnim i destruktivnim ponašanjem. Wallbank (1984.) navodi da u korijenu prosocijalnog ponašanja leži ista potreba za podražajima kao i u korijenu antisocijalnog ponašanja. Drugim riječima, kako autor tvrdi, predispozicija k traženju novih podražaja (ili uzbuđenja) može u istom pojedincu izazvati i antisocijalno i prosocijalno ponašanje. Taj

fenomen dobio je naziv *Robin-Hood sindrom*. Već ranije smo utvrdili da su volonteri *en general* osobe visokog traženja uzbuđenja motivirani okolinom s velikom količinom intenzivnih podražaja (Reddon, Marjanovic i Heinrich, 2006).

Neka od prijašnjih radova ispitivali u vezu između sportova koji sadrže komponentu rizika i dispozicije traženja uzbuđenja. O'Sullivan, Zuckerman i Kraft (1998) u svom su istraživanju potvrdili već poznati nalaz da sportaši koji su uključeni u sportske aktivnosti jakog i srednjeg rizika postižu više rezultate na mjerama impulzivnosti i traženja uzbuđenja u usporedbi s osobama koje se ne bave sportom ili se bave onima bez elementa rizika. Također, dobili su da je emocionalna stabilnost, ili odsustvo neurotskih ili anksioznih sklonosti, crta ličnosti koja se pojavljuje kod većine sportaša. Kako autori objašnjavaju (O'Sullivan, Zuckerman i Kraft, 1998), temeljno optimistično samopouzdanje je prednost u sportu te je nekompatibilno s neurotskim tendencijama. Stoga kod sportaša postoji manja vjerojatnost da će na poraz reagirati depresijom ili povlačenjem. Drugim riječima, sportaši su generalno portretirani kao emocionalno stabilnije osobe od ne-sportaša.

Goma-i-Freixanet (1991, prema O'Sullivan, Zuckerman i Kraft, 1998) u svom je radu koristila Zuckermanovu Skalu traženja uzbuđenja (1979) kako bi ispitala sličnosti i razlike kod alpinista, sportaša planinskih i ostalih ekstremnih sportova u usporedbi s onim koji nisu bili uključeni u rizične sportske aktivnosti. Istraživanjem je utvrdila da se grupe međusobno značajno razlikuju na Skali traženja ushićenja i pustolovina (TAS), Traženja iskustava (ES) i generalnom faktoru Traženja uzbuđenja (SS) u kojem su grupa 'rizičnih' postigli statistički značajno više rezultate.

Dosadašnja istraživanja uglavnom su se bavila ispitivanjem traženja uzbuđenja u sportu kod muških sudionika. Cazenave, Le Scanff i Michel (2008) proveli su kvalitativnom istraživanju na skupini žena ekstremnih sportašica kojim su doprinijeli boljem shvaćanju konstrukta u kontekstu ženskog traženja uzbuđenja kroz rizične sportove. Na grupi žena koje se profesionalne bave sportovima (planinski vodiči, instruktorice padobranstva itd) jednako kao i na grupi žena rekreativki (alpinistica itd.) dobili se da dispozicija traženje uzbuđenja nije najizraženija kao čimbenik ženske uključenosti u ekstremne sportove. Najvažniji faktor uključenosti odnosio se na emocionalnu regulaciju kod rekreativki, odnosno momentalno zaboravljanje emocionalnog stresa i negativnih osjećaja uslijed uključenosti u ekstremne situacije, i u tom smislu odmicanje od svakodnevnice. S druge strane, profesionalke ne koriste potencijalno opasne situacije kao bijeg od stvarnosti ili kojeg drugog problema, i u tom smislu detaljnije i bolje se pripremaju za potencijalno opasne situacije. U zaključku autori (Cazenave, Le Scanff i Michel, 2008) navode da emocionalna regulacija je moguće središnji koncept

rizičnog ponašanja, te da se sudjelovanje u ekstremnim sportovima može koristiti kao prezentacija pozitivnog identiteta.

U kontekstu istraživanja dimenzija ličnosti i potrebe za uzbuđenjem kod različitih volonterskih skupina dosada smo se susreli s radovima škotskih istraživačica Wood (2006) i Graham (2006). Obje istraživačice ispitivale su povezanost ovih konstrukata kod volontera pripadnika Royal National Lifeboat Institutions (volontera koji sudjeluju u spasilačkim akcijama na moru) i volontera različitih dobrotvornih organizacija. Kod visokorizičnih volonterskih skupina pokazale su se pozitivne korelacije sa skalama Traženje ushićenja i pustolovina, Traženje iskustava i Dezinhibicijom. Dezinhibicija, kako je Graham (2006) objasnila, ima izrazitu povezanost s osobama koje su uključene u rizične aktivnosti; jer visoka dezinhibicija, kada se promatra s biološkog gledišta, omogućuje pojedincima da ostanu sabrani u momentima visokog stresa. Grupa visokorizičnih volontera u istraživanju bila je u prosjeku sastavljena od mlađih, pretežno muških volontera. Wood (2006) je dobila da dimenzija Savjesnosti negativno korelira s većinom skala traženja uzbuđenja (BS i ES). Kako je objasnila - pojedinci koje karakterizira pouzdanost i samodisciplina vjerojatno neće biti skloni averziji na dosadu i potrebi za traženjem novih iskustava.

Imajući u vidu nalaze istraživanje osobine traženja uzbuđenja i dimenzija ličnosti zanimalo daljnje pridonijeti rasvjetljavanju odnosa između ova dva konstrukta u volonterskoj populaciji. Naše istraživanje prvenstveno je usmjereno na ispitivanju poveznica i razlika u ličnosti i traženju uzbuđenja kod volonterskih skupina koje se razlikuju s obzirom na rizičnost aktivnosti s kojima se bave. Volonteri kojima je visoka doza rizika prisutna prilikom aktivnosti u našem istraživanju predstavljaju pripadnici Hrvatske gorske službe spašavanja. Pripadnici HGSS članovi su organizacije glavni je motiv humanost i spašavanje ljudskih života u planinama i drugim nepristupačnim terenima (Bebić, 2005). Gorski spasioci aktivni su na mjestima na kojima druge službe zaštite i spašavanja ne mogu djelovati pri čemu su obučeni za rad na visinama te koriste opremu, vlastite vještine i iskustvo u planinama (Bebić, 2005). S druge strane fokusirali smo se na volontere s niskom dozom rizika ili s njegovim odsutnošću. Niskorizični volonteri, kako smo ih zajedničkim imenom nazvali, aktivisti su nevladinih, civilno orijentiranih organizacije, usmjerenih na podizanje društvene svijesti, promicanje vrijednosti mira i suradnje te pokretači brojnih humanitarnih i dobrovoljnih pokreta čiji je cilj razvoj i dobrobit pojedinaca zasebno i društva u cijelosti.

CILJ I PROBLEMI ISTRAŽIVANJA

2.1. Cilj

Cilj ovog istraživanja je ispitati razlike u izraženosti temeljnih dimenzija ličnosti i traženja uzbuđenja kod pripadnika volonterskih skupina različitih s obzirom na rizičnost aktivnosti kojom se bave, i to putem mjernih instrumenta za mjerenje Velepapore strukture ličnosti «International Personality Item Pool-a (IPIP50, Mlačić i Goldberg, 2007) te Skalom traženja uzbuđenja (Zuckerman, 1979), te na temelju rezultata osobina ličnosti i traženja uzbuđenja ispitati mogućnost predviđanja grupne pripadnosti.

2.2. Problemi istraživanja

1. Utvrditi razlike u izraženosti pojedenih dimenzija na Upitniku ličnosti IPIP50 (Mlačić i Goldberg, 2007) kod skupina volontera različitih s obzirom na rizičnost aktivnosti kojom se bave.
2. Utvrditi razlike u rezultatima na generalnom faktoru i subskalama Skale traženja uzbuđenja (Zuckerman, 1979) kod volonterskih skupina s obzirom na rizičnosti aktivnosti.
3. Utvrditi razlike u izraženosti dimenzija ličnosti IPIP50 i Skali traženja uzbuđenja kod visokorizičnih i niskorizičnih volontera s obzirom na spol.
4. Ispitati mogućnost predviđanja pripadnosti volonterskoj skupini na temelju rezultata Upitnika ličnosti IPIP50 i Skale traženje uzbuđenja.

3. HIPOTEZE

U pogledu strukture ličnosti očekujemo visoke rezultate kod visokorizične i niskorizične skupine volontera na dimenziji Ekstraverzije ali bez statistički značajnih razlika između ovih dviju skupina. U različitim studijama dimenzije Ekstraverzije i Ugodnosti utvrđene su kao najbolji prediktori volonterskog ponašanja (Graham, 2006, Wood, 2006, Carlo i sur, 2004, Aluja, Garcia i Garcia, 2002). Ipak, imamo razloga očekivati značajno više rezultate na dimenziji Ugodnosti kod niskorizičnih volontera kao što je to dobila Wood (2006). Volonteri iz niskorizične skupine orijentirani su na aktivnosti socijalnog i civilnog karaktera te su kroz volonterske aktivnosti u većoj mjeri su involvirani s drugim ljudima u odnosima koji zahtijevaju empatiju. Značajne razlike između skupina očekujemo također na dimenziji Savjesnosti, gdje očekujemo da će pripadnici HGSS postići statistički značajno veće rezultate. Savjesnost uključuje facete odgovornosti, pouzdanosti i marljivosti te je usko vezana za volonterske aktivnosti visokog stupnja rizika, kao što je to slučaj kod Hrvatske gorske službe spašavanja. Do sada se pokazalo da su sportaši osobe visoke emocionalne stabilnosti (O'Sullivan, Zuckerman i Kraft, 1998) stoga na dimenzijama Emocionalne stabilnosti očekujemo visoke rezultate u smjeru Stabilnosti kod skupine visokorizičnih volontera imajući u vidu njihov sportski angažman. Što se tiče dimenzije Intelekt, pretpostavljamo da će obje grupe postići visoke rezultate ali sa statistički značajnom razlikom u korist niskorizične skupine volontera; što je u skladu s dosadašnjim istraživanjima (Wood, 2006) imajući u vidu da je ta dimenzija povezana s internalnom otvorenosti prema intelektualnim i umjetničkim izazovima koja je najčešće u podlozi nerizičnog volonterskog ponašanja (Reddon, Marjanovic i Heinrich, 2006).

Kao što je to na grupi alpinista i ekstremnih sportaša dobila Goma-i-Freixanet (1991, prema O'Sullivan, Zuckerman i Kraft, 1998), očekujemo značajne razlike na Skali traženja uzbuđenja kod volonterskih skupina s obzirom na rizičnost njihovih volonterskih aktivnosti na generalnom faktoru Traženja uzbuđenja kao i na subskalama Traženje uzbuđenja i pustolovina (TAS) i Skali traženja iskustva (ES). S obzirom da su članovi HGSS inicijalno izabrani na temelju rezultata u različitim ekstremnim sportovima pretpostavljamo da će njihova inicijalna preferencija aktivnosti odražavati statistički značajno više izraženo traženje uzbuđenja na generalnom faktoru i navedenoj skali. Na skali traženja iskustva (ES) očekujemo statistički veći rezultat kod skupine niskorizičnih volontera s obzirom da je ta dimenzija usko povezana s upoznavanjem novih kultura i filozofija, što u velikoj mjeri jest omogućeno kroz specifične društveno i humanistički orijentirane volonterske aktivnosti. Također, očekujemo više rezultate na Skali traženja uzbuđenja kod muških ispitanika s obzirom da je utvrđeno da je ta dimenzija

biološki uvjetovana u korist muškaraca koji u svim dobnim skupinama postižu više rezultate (Zuckerman, 1994).

Muškarci su skloniji rizičnom ponašanju (Wood, 2006) stoga s popriličnom sigurnošću pretpostavljano da će značajno veći broj volontera u HGSS biti muškarci. Uslijed samog sastava sudionika po spolu s obzirom na grupnu pripadnost očekujemo statistički značajnu razliku u izraženosti generalnog faktora traženja uzbuđenja su korist muških članova HGSS-a u odnosu na muške volontere ostalih skupina. Na Skali traženja uzbuđenja kod muških ispitanika očekujemo još statistički značajne razlike na subskali Traženje ushićenja i pustolovina. Na dimenziji ličnosti u komparaciji muških sudionika očekujemo statistički značajnu razliku na dimenziji Savjesnosti, s obzirom na samu prirodu aktivnosti gdje visokorizične aktivnosti HGSS-a zahtijevaju visoku pouzdanost i odgovornost članova.

Kod predviđanja grupne pripadnosti na temelju rezultata Upitnika ličnosti IPIP50 i Skale traženje uzbuđenja očekujemo da ćemo uspjeti objasniti značajan dio varijance. Uz kontrolne varijable dobi i spola, najveću proporciju varijance grupne pripadnosti objašnjenu dimenzijama ličnosti očekujemo za Savjesnost, a najveću varijancu proporciju varijance objašnjene faktorima traženja uzbuđenja očekujemo za faktor Traženja ushićenja i pustolovina.

4. METODA

4.1. Sudionici

U istraživanju su sudjelovali članovi volonterskih organizacija izabrane na način da prezentiraju dvije skupine različite po izloženosti riskantnom ponašanju u volonterskom radu. Radi se o članovima Hrvatske gorske službe spašavanja (HGSS) iz raznih područnih Stanica HGSS kao volonterima aktivnosti visokog rizika, te drugoj grupi aktivnosti niskog rizika koji predstavljaju članovi Volonterskog centra Zagreb (VCZ), Volonterskog centra Osijek (VOS), Volonterskog centra Split (MI), Udruge SMART Rijeka, volonteri Crvenog križa Zagreb (CKZ), Udruge Suncokret - OLJIN, Udruge Prisutnost, Udruge za psihološku pomoć TESA (Zagreb) te volontera na manifestaciji *Dani udruga 2009.* u Zagrebu.

Pripadnici Hrvatske gorske službe spašavanja (HGSS) je visoko osposobljena skupina volontera koja je direktno uključena u akcije spašavanja ljudi u planinama, na teško dostupnim mjestima i spiljama. Pripadnici Gorske službe vrhunski su poznavatelji uvjeta u planinama te za potrebe spašavanja koriste posebne vještine, stručno znanje i opremu za spašavanje. Gorska služba spašavanja ima iza sebe 55 godina uspješnog djelovanja na korist cijele zajednice i

spašenih ljudskih života. Članovi Službe spašavanja dostupni su 24 sata na dan, 365 dana u godini te se često dovode u po život opasne situacije pomažući u teškim uvjetima, često i po noći i lošem vremenu. HGSS je u prosjeku uključen od 200 do 400 akcija spašavanja godišnje u zadnjih 5 godina (HGSS, 2009). Zbog prirode svoje djelatnosti, članovi HGSS u direktnom su doticaju s ljudima kojima je njihova pomoć potrebna. U istraživanju je sudjelovalo ukupno 82 pripadnika iz HGSS Stanice Zagreb (N=29), Stanice Rijeka (N=14), Stanice Samobor (N=10), Stanice Ogulin (N=4), Stanice Varaždin (N=2), Stanice Požega (N=2), Stanice Vinkovci (N=4), Stanice Split (N=2), Stanice Osijek (N=2), Stanice Dubrovnik (N=2), Stanice Zadar (N=1), Stanice Karlovac (N=1) i 5 sudionika koji nisu naznačili pripadnost određenoj HGSS Stanici. Članovi HGSS koji su sudjelovali obuhvaćaju raspon godina od 20 do 76, od toga 79 muških članova i 3 članice.

Članovi Volonterskog centra Zagreb (VCZ), Volonterskog centra Osijek, Udruge SMART (Rijeka) i Volonterskog centra Split (MI) velika je skupina volontera koji se bave promicanjem volonterizma i njegovih vrijednosti. Volonteri organiziraju i sudjeluju u akcijama čiji je cilj rješavanje problema, zadovoljavanja potreba, izgrađivanja i razvoja pojedinaca/inki, grupa i zajednica, te unapređivanja društvene svijesti. Organizacije su smjeraju razvoju civilnog društva kroz neformalno obrazovanje temeljnih na građanskoj odgovornosti, aktivnoj uključenosti i poštivanju ljudskih prava i različitosti. Djelatnosti kojima se volonteri bave su različite i uglavnom fokusirane na poticanje i promoviranje temeljnih vrijednosti mira i ljubavi, solidarnosti, tolerancije, interkulturalnosti, ravnopravnosti spolova/rodova, nenasilne komunikacije i zaštite okoliša.

Članovi Crvenog križa Zagreb (CKZ) skupina je volontera različite dobi koja se bavi humanitarnim radom u zajednici; pružanjem zdravstvene i socijalne skrbi, skrbi za starije i nemoćne osobe u zajednici, te radu s mladima. Crveni križ Zagreb djeluju od 1878. godine prema načelima međunarodnog pokreta vođenog idejama solidarnosti i humanizma.

Članovi Udruge Prisutnost je grupa socijalno-orijentiranih građana koji pomažu starije i invalidne građane putem telefona i socijalnih uređaja. Djelatnost Udruge jest povezivanje i širenje socijalne mreže starijih osoba, razvijanje međugeneracijske solidarnosti, edukacija volontera te širenje vrednota dobrovoljnog rada.

Članovi Psihološkog centra TESA skupina je volontera stručnjaka (najčešće psihologa) obučeni za psihološku pomoć putem telefona, interneta ili uživo. Volonteri Telefona za psihološku pomoć TESA rade s osobama različite životne dobi savjetujući ih o različitim

problemima kao što su depresivnost, stres, narušeni odnosi, zdravlje i dobrobit, roditeljstvo, partnerski odnosi itd.

Članovi Udruge Suncokret - OLJIN koji su sudjelovali u istraživanju skupina je volontera studentske dobi koji pomažu u zajednici putem psihosocijalnog rada s učenicima srednjih i osnovnih škola. Angažman volontera Suncokret-OLJIN obuhvaća odgojne i obrazovne, zabavne, kreativne, kulturalne socijalizacijske radionice i igraonice za sve uzraste.

Volonteri Dani Udruga 2009. članovi su različitih volonterskih organizacija koji se bave humanitarnim i dobrovoljnim radom a sudjelovali su obilježavanju volonterskih akcija u sklopu manifestacije u Zagrebu.

Ukupno je sudjelovalo 94 volontera u dobi od 17 do 74 godine, od toga 24 muških volontera i 70 volonterki.

S obzirom da je cilj ovog rada istražiti eventualne različitosti između volonterskih skupina koje se razlikuju s obzirom na rizičnost aktivnosti kojom se bave, ali i zbog praktičnih razloga, u daljnjem ćemo tekstu pripadnike Hrvatske gorske službe spašavanja negdje opisati atributom «visokorizičnih», a članove ostalih skupina atributom «niskorizičnih» volontera. Isto tako, rezultate ćemo prikazati s obzirom da pripadnost volonterskoj skupini ovisno o rizičnosti volonterske aktivnosti.

4.2. INSTRUMENTI

4.2.1. Upitnik o općim podacima

Prvi dio upitnika sadržavao je poziv u istraživanje te informacije o anonimnosti zajedno s demografskim česticama te česticama o aktivnosti volontera općenito. Podaci o aktivnosti volontera općenito sadržavali su čestice o trajanju uključenosti u volonterske aktivnosti, prosječnu tjednu aktivnost u službi/organizaciji, inicijalan motiv uključenosti, te čestice uključenosti u neke od ekstremnih sportova (alpinizam, planinarenje, biciklizam itd.). Za potrebe ovog istraživanja upitnik smo samostalno konstruirali.

4.2.2. Upitnik ličnosti IPIP 50 (*International Personality Item Pool scale*, Mlačić i Goldberg, 2007)

Procjena ličnosti je bila ispitana hrvatskom verzijom *International Personality Item Pool* skale sa 50 čestica (Mlačić i Goldberg, 2007). Ova mjera temeljena na leksičkom velepeterom modelu ličnosti te dostupna je na world wide web-u u domeni <http://ipip.ori.org> (Goldberg,

1999) na kojoj se može pratiti njena usporedivost s ostalim mjerama ličnosti (Graham, 2006). Svaki od pet faktora ličnosti – Ekstraverzija, Ugodnost, Savjesnost, Emocionalna stabilnost i Intelekt – prezentirani su sa 10 čestica u obliku kratkih jednoznačnih tvrdnji pisanih u prvom licu jednine. Čestice su postavljene u pozitivnom i negativnom smjeru podjednako na svaki faktor. Na skali Likertovog tipa od 1 do 5 sudionici su trebali odrediti u kojoj se mjeri navedena tvrdnja odnosi na njih (1- posve netočno, 5 – posve točno).

IPIP 50 skraćena je verzija IPIP100 mjere ličnosti nastale u sklopu inicijative za međunarodnu znanstvenu suradnju u razvoju unaprijeđenih mjera ličnosti i ispitivanje drugih individualnih razlika (Goldberg, 1999). Skraćena verzija, IPIP 50, je u prijašnjim istraživanjima pokazala zadovoljavajuće metrijske karakteristike na američkom kao i na hrvatskom uzorku (Mlačić i Goldberg, 2007, Mlačić, Milas i Kratochvil, 2007, Goldberg i sur., 2006) te tako potvrdila mogućnost kros-nacionalne generalizacije modela. Dobiveni prosječna vrijednost koeficijent pouzdanosti IPIP 50 na hrvatskom uzorku studenata na samoprocjenama jednako kao i kod procjena drugih (Cronbochov alpha .83) pokazao se zadovoljavajućim (Mlačić i Goldberg, 2007). Približna prosječna vrijednost unutarnje konzistencije (Cronbochov alpha 0.82) za svih 5 faktora ponovila se u kasnijem istraživanju na populaciji hrvatskih adolescenata u samoprocjenama, i s nešto višom vrijednosti (.84) u procjenama roditelja (Mlačić, Milas i Kratochvil, 2007).

4.2.3. Skala traženja uzbuđenja SSS – V (Zuckerman, 1979)

Zadnji dio upitnika smjerao je ispitivanju traženja uzbuđenja koristeći Zuckermanovu (1979) skalu traženja uzbuđenja verziju V adaptiranu na hrvatski jezik (Zajc, 1982). Skala je temeljena na teoriji o četiri faktora ključnih u poduzimanju riskantnih akcija; Traženje ushićenja i pustolovina (TAS), Traženje iskustava (ES), Dezinhibicija (DIS) i Osjetljivost na dosadu (BS). Svaka skala opisana je kroz 10 čestica tako da upitnik u totalu broji 40 čestica. Svaka čestica sadrži dva moguća odgovora, A i B. Zadatak sudionika jest izabrati koji odgovor koji mu se više sviđa ili kako se osjeća. Jedan odgovor opisuje pojedinca sa slabo izraženom potrebom za uzbuđenjem, dok drugi odgovor opisuje pojedinca sa visoko izraženom potrebom za uzbuđenjem. Isključiva ponuđenost samo dva odgovora (od kojih sudionik mora izabrati jedan odgovor) osigurava razriješenost ove skale od artefakta socijalne poželjnosti (Zuckerman, 1994). Rezultat na pojedinoj skali može varirati od 0 (najmanji) do 10 (najveći rezultat). Ukupni rezultat na Skali traženja uzbuđenja dobiva se zbrajanjem rezultata na svim subskalama.

Traženje ushićenja i pustolovina (TAS) odnosi se na želju za sudjelovanjem u fizički rizičnim aktivnostima, kao što je alpinizam i/ili padobranstvo. Čestice na skali koji ukazuju na

ovu potrebu oblikovane su u obliku namjere, prije negoli u izjavnom ili iskustvenom obliku jer ukazuju na aktivnosti koje nisu uobičajene (Zuckerman, 1994) : *Ponekad volim raditi stvari koje su pomalo zastrašujuće* (11B), *Često poželim biti alpinist* (3A), *Volio bih probati skakanje padobranom* (23A).

Traženje iskustva (ES) opisuje želju za novim mentalnim i osjetilnim iskustvima koja se mogu doživjeti kroz susretanje ljudi iz drugih kultura i subgrupa (pankeri, homoseksualci, umjetnici) te kroz učenje novih filozofija (Zuckerman, 1994). Izraženost ove potreba može se vidjeti u tendenciji u biranju slijedećih odgovora na česticama: *Volio bih otići na putovanje bez ikakvog plana* (18A), *Volio bih se sprijateljiti s pripadnicima nekonvencionalnih grupa poput umjetnika i pankera* (19B). *Često nalazim ljepotu u "sukobljenim bojama i nepravilnim oblicima modernog slikarstva* (26A), .

Dezinhibicija (DIS) se može opisati kao želja za eksperimentiranjem u socijalnom ponašanju odnosno, neosjetljivosti na društvene norme. Primjeri odgovora na česticama su: *Prije stupanja u brak ljudi bi trebali imati određenu količinu seksualnih iskustava* (32A), *Volim nova i uzbudljiva iskustva i doživljaje čak i kad su pomalo nekonvencionalni, protuzakoniti i zastrašujući* (25B).

Osjetljivost na dosadu (BS) je obilježava gađenje prema aktivnostima koje su rutinske, predvidljive ili se ponavljaju. Ovaj oblik potrebe za uzbuđenjem je najčešće povezan s problemima u održavanju veza zbog tendencije kod ljudi koji imaju izrađenu osjetljivost na dosadu da tragaju za novim ljudima i novim iskustvima (Zuckerman, 1994). Izraženost u ovoj potrebi može se vidjeti u slijedećem biranju odgovora na česticama: *Dosadi mi kad gledam stalno ista lica* (5A), *Kad možeš predvidjeti skoro sve što će osoba napraviti ili reći, onda je s njom sigurno dosadno* (7B).

Zuckermanova skala je u međunarodnim znanstvenim krugovima poznata kao «zlatni standard ispitivanja potrebe za uzbuđenjem» (Graham, 2006, str. 8) sa zadovoljavajućim metrijskim karakteristikama (Graham, 2006, Zuckerman, 1994). Na hrvatskoj populaciji skala je pokazala upitne metrijske karakteristika na uzorku srednjoškolaca gdje je pouzdanost varirala od 0.45 do 0.83 (Bratko i Butković, 2004). Pokazalo se da je najmanja pouzdanost skale Osjetljivosti na dosadu čija je utvrđena pouzdanost niska na hrvatskoj uzorcima (0.45 populacija odraslih i 0.47 adolescenti, (Bratko i Butković, 2004) jednako kao i vani (0.46 odrasli, Graham, 2006, Wood, 2006).

4.3. Postupak

Istraživanje je provedeno u svibnju i lipnju 2009. godine u Zagrebu, Ogulinu, Rijeci, Samoboru, Osijeku i Splitu, već ovisno o skupini volontera.

Nakon što je od Uprave Službe dobiven pristanak za sudjelovanje njihovih članova, s Hrvatskom gorskom službom spašavanja dogovoreni su termini za provedbu istraživanja u Stanici Zagreb (04. svibnja 2009), Stanici Samobor (11. svibnja 2009) godine i Stanici Rijeka (lipanj 2009). Omogućeno nam je također provođenje ispitivanja za vrijeme trajanja Zbora Hrvatske gorske službe spašavanja na kojem su sudjelovali pripadnici raznih Stanica HGSS iz cijele Hrvatske (Bjelolasica, 09. svibanj 2009). Prije ispunjavanja upitnika, sudionicima je bila pročitana uputa koja je bila priložena i u pisanom obliku.

Zbog otežane situacije okupljanja volontera Volonterskog centra Zagreb uslijed velike disperzije volontera na različitim volonterskim aktivnostima, s VCZ smo dogovorili arbitrarno ispunjavanje upitnika onih volontera koji u periodu od 23. travnja do 30. svibnja 2009. posjetili ured Volonterskog centra u Zagrebu. Svaki sudionik je dobio kovertu koja je sadržavala uputu u pisanom obliku, upitnik općih podataka, upitnik ličnosti IPIP50 (Mlačič i Goldberg, 2007) i Skalu traženja uzbuđenja SSS-V (Zuckerman, 1979).

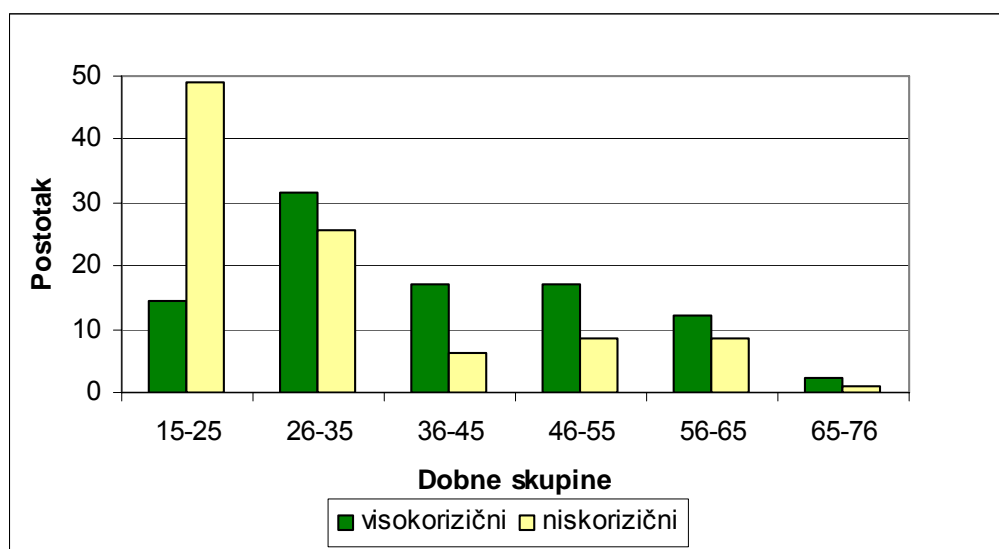
U toku ispitivanja pokazalo se da je odaziv volontera iz VCZ izrazito malen te smo odlučili uključiti u istraživanje dodatne organizacije sličnog niskorizičnog profila aktivnosti. Od 18. svibnja do 05. lipnja na isti način kao i u VCZ provodilo se istraživanje u Crvenom križu Zagreb, Psihološkom centru TESA, Udruzi Prisutnost te regionalnim volonterskim centrima u Osijeku (Volonterski centar Osijek), Splitu (Udruga MI) i Rijeci (Udruga SMART). Svi ispitanici su ispunjavali upitnik olovka-papir metodom te su dobili uputu u pisanom obliku priloženu upitniku. Također je dogovorena provedba ispitivanja u Udruzi Suncokret - OLJIN u kojoj je termin zakazan za 08. lipanj 2009. u sklopu supervizije za volontere. Volonteri su ispunjavali upitnik s priloženom uputom te im je ista bila pročitana prije samostalnog ispunjavanja.

REZULTATI

5.1. Deskriptivni podaci o volontiranju visokorizičnih i niskorizičnih volontera

U istraživanju je sudjelovalo ukupno 176 volontera (73 žene i 103 muškaraca) u dobi od 17 do 76 godina, od toga 82 pripadnika Hrvatske gorske službe spašavanja i 94 člana ostalih volonterskih organizacija. Pripadnici Hrvatske gorske službe spašavanja u prosjeku su stariji ($M=39,22$ i $SD=13,38$) od volontera ostalih skupina ($M=30,28$ i $SD=11,69$). Distribucija sudionika ovisno o grupi varira u svakoj dobnoj skupini (Prikaz 1).

Prikaz 1. Distribucija sudionika po dobi

Kao što je i očekivano, postoji odstupanje po spolu između dviju volonterskih skupina; većina volontera niskorizičnoj skupini su žene (70 ženskih i 24 muških sudionika) dok su u skupini visokorizičnih volontera u velikoj većini muškarci (79 muških sudionika i 3 sudionice). Iz tog razloga posvetit ćemo posebnu pozornost interpretaciji međugrupnih rezultata kako ne bi značajnosti vezali uz učinak varijable spola.

Prikupili smo različite demografske podatke nam pružaju dodatne informacije o volonterskom angažmanu u različitim organizacijama. Sudionici su ukupno bili uključeni u volonterske aktivnosti u rasponu od 1 mjesec do 57 godina (Tablica 1). S obzirom na duljinu volontiranja pripadnici HGSS-a su u prosjeku ($M_{\text{godine}}=13,21$) uključeni u rad svoje organizacije više od volontera ostalih skupina ($M_{\text{godine}}=3,96$). Prosječan broj godina uključenosti u volontersku organizaciju kod niskorizičnih volontera je vrlo vjerojatno jest niži uslijed veće zastupljenosti mlađih volontera.

Volonteri su procijenili da u prosjeku tjedno volontiraju između 1 i 80 sati gdje je prosječan broj sati nešto viši kod članova HGSS (M=8,79) u usporedbi s ostalim volonterima (M=6,82). Treba naglasiti da je u volonterskim organizacijama najčešće teško procijeniti prosječan broj sati tjedno s obzirom da uključenost varira o aktivnostima i potrebama organizacije. Isto tako, neke od aktivnosti, kao što su hitne spasilačke intervencije, zahtijevaju višednevan angažman te se pojavljuju u nepravilnim intervalima tijekom duljeg vremenskog razdoblja.

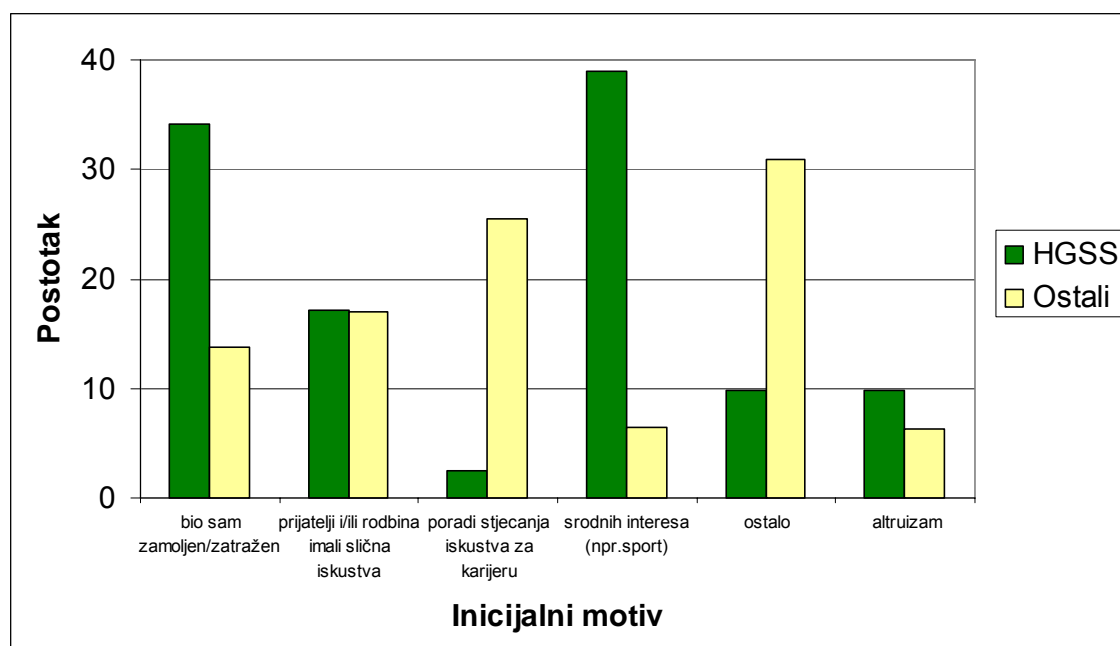
Tablica 1. Duljina volontiranja i prosječan broj sati tjedno provedenih volontirajući ovisno o organizaciji

Grupa	N	Duljina volontiranja (u godinama)			Prosječan broj sati tjedno u službi/organizaciji		
		min	max	M	min	max	M
HGSS	82	0,10	57	13,21	1	50	8,79
VCZ	9	0,5	4	1,46	1	80	14,38
CK	25	0,2	30	4,38	2	20	6,75
VC OS	8	0,1	15	5,73	1	20	5,17
UDRUGA MI (SPLIT)	9	2	20	8,50	2	10	4,33
SMART	9	0,6	12	3,04	2	8	4,00
TESA	9	0,5	17	3,58	3	10	5,25
SUNCOKRET - OLJIN	12	0,7	3	1,88	1	2	1,67
PRISUTNOST	6	3	9	5,00	8	24	15,33
DANI UDRUGA	7	1	7	2,71	1	30	10,00
M (niskorizični)	94	0,1	30	3,96	1	80	6,82

Analizom inicijalnog motiva koji je potakao pojedince na volontiranje između dviju grupa primjećuju se poprilične razlike (Prikaz 2). Članovi HGSS u najvećoj mjeri (39%) naveli su motiv *srodnih interesa* (npr. sport), dok je ukupno 33% izjavilo da su se uključili jer su *bili zamoljeni/zatraženi*. Također, 17% je izjavilo da je njihov inicijalni motiv bio povezan s *sličnim iskustvom njihovih prijatelja i rodbine*. Zanimljivo je primijetiti da se članom HGSS može postati isključivo ako Organizacija pojedincu uputi poziv u službu. Ipak, tek je trećina sudionika izjavilo da je to bio njihov inicijalni motiv. S obzirom na postotak drugih odgovora (Prikaz 1) možemo pretpostaviti da je inicijalan motiv volontera za uključenost u spasilačke aktivnosti mnogo kompleksniji.

Zajednički rezultat niskorizičnih volontera upućuje da je više od 30% odabralo opciju *Ostalo* gdje su se kvalitativni odgovori mogli grupirati u kategorije *želja za novim iskustvima*, *volja za rad s ljudima te iskorištavanja slobodnog vremena*. Drugi po značajnosti bio je motiv *stjecanja iskustva za karijeru* u ukupnoj proporciji od 26% te motiv *sličnih iskustava prijatelja ili rodbine* (17%).

Prikaz 2. Inicijalni motiv volontiranja ovisno o rizičnosti volonterske aktivnosti

Napomena. Približno 10% sudionika dalo je dvostruki odgovor na skali inicijalnog motiva. Ukupni rezultati podrazumijevaju zbroj svih danih odgovora.

Važno je napomenuti da motiv *altruizam* (Prikaz 2) originalno nije bio stavljan u listu inicijalnog motiva. Velika proporcija volontera obiju skupina (HGSS 10%, Ostali 6,4%) samostalno je dodala taj motiv pod kategoriju Ostalo. Različite fraze «htio sam pomoći», «želim pomagati drugima» itd. objedinjene su pod nazivom «altruizam» te dodane u gornji prikaz. Možemo pretpostaviti da bi proporcija navedene kategorije mogla biti daleko veća da je prvenstveno bila uvrštena na listu motiva.

S obzirom da je koncept traženja uzbuđenja u velikoj mjeri povezan s traženjem ushićenja kroz pustolovine i sportove (Zuckerman, 1994), željeli smo provjeriti učestalost bavljenja ekstremnim sportovima kod volontera obiju skupina (Tablica 2). Kao što smo i očekivali, članovi HGSS u velikoj mjeri bave se većinom ponuđenih sportova: planinarenje (86,6%), skijanje (70,85%), alpinizam (65,9%), biciklizam (53,6%), sportsko penjanje (40,2%) i speleologija (35,4%). U ovom kontekstu ne smijemo zaboraviti činjenicu da su pripadnici HGSS i sami regrutirani na temelju zapaženih rezultata u zahtjevnim i ekstremnim sportovima poput navedenih. Članovi HGSS samostalno su još naveli bavljenje slijedećim sportovima; ronjenje (N=4), plivanje (N=2), jedrenje (N=2), windsurfing (N=1), orijentacijsko trčanje (N=1) i padobranstvo (N=1).

Volonteri niskorizičnih skupina u najvećoj mjeri ili nisu izrazili svoje bavljenje navedenim sportovima, ili su to učinili u vrlo maloj mjeri. Biciklizam se pokazao kao jedan od najzastupljenijih sportova (39,3%) iako preferiramo neuspoređivanje s drugom skupinom jer postoji mogućnost da je aktivnost shvaćena na više načina. Volonteri ove skupine samostalno su naznačili sportove kojima se bave i to redom; trčanjem (N=6), nogometom (N=5), plivanjem (N=5), fitnessom (N=5) i ronjenjem (N=2).

Tablica 2. Učestalost bavljenja ekstremnim sportovima ovisno o grupi volontera

	Visokorizični (N=82)		Niskorizični (N=92)	
	F	%	F	%
Planinarenje	71	86,6	14	14,9
Alpinizam	54	65,9	0	0
Sportsko penjanje	33	40,2	2	2,1
Skijanje	58	70,8	10	10,9
Speleologija	29	35,4	0	0
Kajakarenje	10	12,2	1	1,1
Biciklizam	44	53,6	37	39,3

Napomena. Rezultat je dobiven zbrajanjem učestalosti odgovora u kategorijama «U potpunosti se odnosi na mene» i «Uglavnom se odnosi na mene».

Zbog mogućih interkorelacija s varijablama ličnosti i traženja uzbuđenja činilo nam se važnim prikupiti podatke o naobrazbi volontera. Rezultate smo pokazali u Tablici 3.

Tablica 3. Deskriptivni podaci o naobrazbi volontera

STRUČNA SPREMA	VISOKORIZIČNI		NISKORIZIČNI		UKUPNO
	N	F	N	F	
Osnovna škola	-	-	6	6,5	6
Srednja škola	42	51,9	45	48,9	87
Viša	16	19,8	9	9,8	25
Visoka	18	22,2	31	33,7	49
Magisterij ili Doktorat	5	6,2	1	1,1	6

Većina sudionika kod obje volonterske skupine ima završenu srednju školu. Proporcije sudionika s visokoškolskim obrazovanjem su podjednake ukoliko uzmemo u obzir više i visoko akademsko obrazovanje (tablica 3).

5.2. Razlike u izraženosti pojedinih dimenzijama Upitnika ličnosti IPIP50 (Mlačić i Goldberg, 2007) kod volontera s obzirom na visoku ili nisku rizičnost aktivnosti

Kako bismo provjerili razliku u postignutim rezultatima na dimenzijama upitnika ličnosti IPIP50 (Mlačić i Goldberg, 2007) između dviju volonterskih skupina proveli smo testiranje značajnosti razlika analizom kovarijance pri kojoj smo izdvojili učinke dobi, spola i naobrazbe (Tablica 4).

Iz Tablice 4 vidimo da su se svi sudionici u prosjeku procijenili visoko na svim skalama upitnika ličnosti IPIP50. Drugim riječima, sudionici niskorizične jednako kao i visokorizične skupine se u prosjeku procjenjuju ekstrovertirani ($M=36.3$), ugodni ($M=40.2$), savjesni ($M=36.6$), emocionalno stabilni ($M=35.8$) te intelektualni ($M=37.4$). Niskorizični se u većoj mjeri procjenjuju intelektualnijima, ugodnijima i ekstrovertiranijima, dok se visokorizični u većoj mjeri procjenjuju savjesnima i emocionalno stabilnima.

Tablica 4. Deskriptivni podaci za Upitnik ličnosti IPIP50 kod volontera s obzirom na rizičnost aktivnosti

Faktor	Svi sudionici		Visokorizični		Niskorizični	
	M	SD	M	SD	M	SD
Ekstraverzija	36,28	5,68	35,44	4,74	36,96	6,28
Ugodnost	40,16	4,89	39,33	5,03	40,8	4,71
Savjesnost	36,56	5,98	38,59	5,24	35,14	6,08
Emocionalna stabilnost	35,83	6,57	36,94	6,4	35	6,62
Intelekt	37,4	5,72	36,41	5,29	38,21	5,96

Rezultati dobiveni analizom kovarijance (Tablica 5) nakon izdvajanja učinka dobi, spola i naobrazbe pokazali su statistički značajne razlike na dimenzijama Ekstraverzije i Savjesnosti. Niskorizični volonteri procijenili su se značajno više ekstrovertiraniji od visokorizičnih volontera ($F=4.397$, $df=1$, $p<0.05$). U skladu s očekivanjima, na dimenziji Savjesnosti pripadnici visokorizične skupine postigli su statistički značajno viši rezultat u odnosu na drugu skupinu ($F=10.786$, $df=1$, $p<0.05$). Varijabla dobi ima značajan kovarijantni učinak na Savjesnost ($F=5.412$, $df=1$, $p<0.01$), unatoč tome nakon njenog izdvajanja dobili smo statistički značajnu razliku uz pogrešku manju od 1%. Na ostalim dimenzijama upitnika ličnosti IPIP50 nisu se pokazale statistički značajne razlike između aritmetičkih sredina visokorizičnih i niskorizičnih volontera bez učinaka neke od kovarijantnih varijabli. Očekivali smo statistički značajne razlike

na dimenziji Ugodnosti kao što je to dobila Wood (2006) kod niskorizične skupine ali se pokazalo da su razlike uvjetovane varijablom Naobrazbe ($F=5.583$, $df=1$, $p<0.05$). Značajan učinak ima varijabla Naobrazbe na dimenziji Intelekt (tablica 5) gdje se nakon njenog izdvajanja nije pokazala statistički značajna razlika. Suprotno očekivanjima i na naše iznenađenje, nisu se pokazale ni značajne razlike na dimenziji Emocionalne stabilnosti, što je bilo za očekivati s obzirom na sportsku prošlost i situacije visokog stresa kod visokorizične skupine volontera gdje je emocionalna stabilnost i sabranost neophodna za sigurnost i momentalno efikasno postupanje.

Tablica 5. Značajnost razlika i značajnost kovarijata na dimenzijama ličnosti IPIP50 kod volontera s obzirom na rizičnost aktivnosti

	F-omjer	Kovarijati		
		DOB	SPOL	NAOBRAZBA
Ekstraverzija	4,019*	3,085	2,110	,817
Ugodnost	,179	,743	3,144	5,498*
Savjesnost	10,329**	7,477**	2,426	1,026
Emocionalna stabilnost	1,252	,000	,008	,835
Intelekt	2,093	1,956	,143	6,175*

* $p<0.05$, ** $p<0.01$

5.3. Razlike na generalnom faktoru traženja uzbuđenja i subskalama Skale traženja uzbuđenja (Zuckerman, 1979) kod volontera s obzirom na visoku ili nisku rizičnost aktivnosti

Kako bismo ispitali razlike na Skali traženja uzbuđenja kod volontera s obzirom na rizičnost aktivnosti testirali smo značajnost razlika aritmetičkih sredina ukupnog učinka na Skali traženja uzbuđenja kao i na pojedinim subskalama analizom kovarijance uz kontrolu spola, dobi i naobrazbe. Deskriptivni podaci pokazani su u Tablici 6 a značajnost analize F-omjera uz stupanj značajnosti prikazani su u Tablici 7.

Analizom deskriptivnih podataka vidimo da su visokorizični volonteri u prosjeku postigli više vrijednosti na subskali Traženja ushićenja i pustolovina, subskali Dezinhibicije te na generalnom faktoru Traženja uzbuđenja. Usporedba srednjih vrijednosti kaže nam da su niskorizični volonteri postigli nešto više rezultate na skali Traženja iskustava i Osjetljivosti na dosadu.

Tablica 6. Deskriptivni podaci za Skali traženja uzbuđenja i njenim subskalama kod volontera s obzirom na rizičnost aktivnosti

Faktor	Svi sudionici		Visokorizični		Niskorizični	
	M	SD	M	SD	M	SD
Traženje ushićenja i pustolovina	6,89	2,59	8,12	1,75	5,84	2,73
Traženje iskustava	6,36	2,08	5,94	2,07	6,74	2,03
Dezinhibicija	4,88	2,59	5,10	2,45	4,78	2,69
Osjetljivost na dosadu	3,31	1,93	3,36	1,87	3,28	2,00
SS ukupno	21,84	6,11	22,93	5,64	20,94	6,37

Nakon izdvajanja varijance dobi, spola i naobrazbe, na Skali traženja uzbuđenja pokazala se statistički značajna razlika na subskali Traženja ushićenja i pustolovina ($F=24.989$, $df=1$, $p<0.01$) prikazanu u Tablici 7. Rezultati su u skladu s pretpostavkama i očekivanjima (O'Sullivan, Zuckerman i Kraft, 1998); potvrdilo se da visokorizični volonteri (članovi HGSS-a) više traže iskustva uzbuđenja kroz ekstremne sportove, pustolovine i opasne aktivnosti što je opisano u navedenoj skali. Očekivana razlika na generalnom faktoru, kao ni na subskalama Dezinhibicije i Osjetljivosti na dosadu nisu se pokazale statistički značajne.

Tablica 7. Značajnost razlika i značajnost kovarijata na Skali traženja uzbuđenja kod volontera s obzirom na rizičnost aktivnosti

	F-omjer	Kovarijati		
		DOB	SPOL	NAOBRAZBA
Traženje ushićenja i pustolovina	25,556**	31,504**	1,171	,079
Traženje iskustava	,144	17,686**	3,915**	7,468*
Dezinhibicija	1,521	20,422**	16,388**	1,189
Osjetljivost na dosadu	,579	,455	1,805	1,709
SS Ukupno	1,658	32,948**	3,463	2,980

* $p<0.05$, ** $p<0.01$,

Analizom kovarijance utvrdili smo medijatorni učinak varijable Dobi na većini faktora traženja uzbuđenja uz statističku značajnost od $p<0.01$. Traženje iskustava osim sa varijablom dobi ($F=14.547$, $df=1$, $p<0.01$) kovarira s varijablama Spola ($F=3.811$, $df=1$, $p<0.01$) i Naobrazbe ($F=6.425$, $df=1$, $p<0.01$), te nakon isključivanja varijabiliteta pod utjecajem tih varijabli nisu se pokazale statistički značajne razlike između volontera ovisno o grupnoj pripadnosti. Rezultati na faktoru Dezinhitbicije također statistički značajno variraju sa

kovarijatnim varijablama Dobi ($F=19.290$, $df=1$, $p<0.01$) i Spola ($F=16.007$, $df=1$, $p<0.01$) nakon čijeg se izdvajanja nije pokazala značajna razlika među grupama.

5.4. Razlike u izraženosti dimenzija ličnosti IPIP50 i Skali traženja uzbuđenja kod visokorizičnih i nisko-rizičnih volontera s obzirom na spol

S obzirom da je distribucija sudionika ovisno o spolu nejednaka ovisno o volonterskoj skupini, analiza razlika rezultata po spolu moći će biti samo djelomično provedena. Broj ženskih sudionica varira u velikoj mjeri između visokorizične ($N=3$) i niskorizične skupine ($N=70$) što nije pogodno za analizu. Broj muških ispitanika također varira ovisno o grupnoj pripadnosti ali je ta varijacija u većoj mjeri prihvatljiva. Analizom kovarijance izračunali smo značajnost razlika aritmetičkih sredina na dimenzijama ličnosti IPIP50 i Skale traženja uzbuđenja kod muških sudionika kontrolirajući pritom varijablu dobi. Rezultati analize prikazani su u Tablici 8 i Tablici 9.

Tablica 8. Značajnost razlika aritmetičkih sredina na dimenzijama ličnosti IPIP50 kod muških volontera ($N(\text{visokorizični})=73$, $N(\text{niskorizični})=23$) uz kontrolu učinka dobi

	Grupa	M	SD	F-omjer	Kovarijat
Ekstraverzija	visokorizični	35,34	4,8	3,125	2,047
	niskorizični	38,27	5,7		
Ugodnost	visokorizični	39,05	5,02	,504	,866
	niskorizični	39,54	4,69		
Savjesnost	visokorizični	38,46	5,33	7,356**	,875
	niskorizični	33,88	7,16		
Emocionalna stabilnost	visokorizični	36,97	6,3	3,247	2,779
	niskorizični	34,96	6,77		
Intelekt	visokorizični	36,38	5,35	4,615*	2,780
	niskorizični	38,58	6,37		

* $p<0.05$, ** $p<0.01$

Analiza značajnosti razlike srednjih vrijednosti na upitniku ličnosti IPIP50 nakon izdvajanja kovarijata Dobi (Tablica 8) upućuje na statistički značajne razlike između muških sudionika ovisno o grupnoj pripadnosti na dimenziji Savjesnosti ($F=7.85$, $df=1$, $p<0.01$). Visokorizični volonteri postigli su statistički značajno više rezultate na dimenziji Savjesnosti što smo i

očekivali s obzirom da situacije u kojima se nalaze prilikom spasilačkih akcija zahtijevaju visoki stupanj odgovornosti, pouzdanosti i točnosti jer je to način na koji je moguće potencirati sigurnost za spašavatelje i osobe kojima je pomoć potrebna. Na dimenziji Intelektu izdvojili smo značajan dio varijabiliteta pod utjecajem varijable Dobi ($F=3.16$, $df=1$, $p<0.01$) nakon čega se nije pokazala statistički značajna razlika među muškim ispitanicima ovisno o grupnoj pripadnosti.

Tablica 9. Značajnost razlika aritmetičkih sredina na Skali traženja uzbuđenja kod muških volontera (N(visokorizični)=73, N(niskorizični) =23) uz kontrolu učinka dobi

	Grupa	M	SD	F-omjer	Kovarijat
Traženje ushićenja i pustolovina	visokorizični	8,13	1,79	21,262**	14,753**
	niskorizični	6,58	2,6		
Traženje iskustava	visokorizični	5,84	2,1	,509	,998
	niskorizični	6,42	2,02		
Dezinhibicija	visokorizični	5,03	2,52	1,849	11,647**
	niskorizični	6,58	2,3		
Osjetljivost na dosadu	visokorizični	3,32	1,86	,074	1,002
	niskorizični	3,63	1,97		
SS ukupno	visokorizični	22,73	5,77	,425	11,583**
	niskorizični	23,5	5,12		

* $p<0.05$, ** $p<0.01$

Analize srednjih vrijednosti Skale traženja uzbuđenja provedene na muškom uzorku ovisno o grupnoj pripadnosti (Tablica 9) pokazale su statistički značajne razlike uz pogrešku manju od 1% na Skali traženja ushićenja i pustolovina ($F= 13.39$, $df=1$, $p<0.01$). Muški sudionici visokorizične volonterske skupine postigli su statistički značajno više rezultate od ostalih muških ispitanika što je u skladu s našim očekivanjima o većem traženju uzbuđenja kroz fizička iskustva i pustolovine kod muških sudionika koji su uključeni u pomagačke aktivnosti s prisutnošću rizičnih elementa. Na skalama Dezinhibicije i generalnog faktora pokazao se značajan učinak Dobi nakon čijeg izdvajanja se nisu pokazale statistički značajne razlike među volonterskim skupinama.

5.5. Predviđanje grupne pripadnosti na temelju rezultata u Upitniku ličnosti IPIP50 (Mlačić i Goldberg, 2007) i Skali traženja uzbuđenja (Zuckerman, 1979)

Proveli smo diskriminaciju analizu kako bismo ispitali mogućnost predviđanja grupne pripadnosti na osnovi dimenzija ličnosti i faktora traženja uzbuđenja. Ukupno je bilo analizirano 118 slučajeva. Kao metodu predikcije koristili smo „Enter“ metodu (Tablica 10).

Prema rezultatima jednosmjerne ANOVE vidimo da ukupno 4 varijabli statistički značajno diferencira visokorizičnu od niskorizične skupine (F-omjeri i značajnosti u Tablici 10; za sve F-omjere $df_1=1$ i $df_2=116$). Korelacije između predikcijskih varijabli i diskriminacijske funkcije pokazuju da najbolju predikciju čine redom varijable; TAS ($F=29,261$, $p<0.01$), Savjesnost ($F=15,142$, $p<0.01$), Intelekt ($F=8,407$, $p<0.01$) i Emocionalna stabilnost ($F=4,196$, $p<0.05$). Subskala TAS korelira negativno s diskriminacijskom funkcijom ($r=-,645$) prema čemu bismo mogli zaključiti da pojedinci koji postižu više rezultate na skali TAS će vjerojatnije biti članovi visokorizične skupine. Savjesnost također negativno korelira s diskriminacijskom funkcijom ($r=-,464$) sugerirajući nam da pojedinci visoko na savjesnosti, odnosno savjesni, odgovorni i pouzdani će vjerojatnije biti članovi visokorizične skupine. Dimenzija Intelekt pozitivno korelira s funkcijom što nam sugerira da će otvoreniji i kreativniji pojedinci vjerojatno biti članovi niskorizične skupine ($r=,346$). Emocionalna stabilnost negativno korelira s diskriminacijskom funkcijom što nam sugerira da će emocionalno stabilniji i smireniji pojedinci vjerojatno biti članovi visokorizične skupine ($r=-,244$).

Tablica 10. Predviđanje grupne pripadnosti na temelju dimenzija ličnosti IPIP50 (Mlačić i Goldberg, 2007) i Skale traženja uzbuđenja (Zuckerman, 1979)

	Povezanost s funkcijom	Kanonički koeficijenti	F	p
TAS	-,645	-,297	29,261	,000
Savjesnost	-,464	-,454	15,142	,000
Intelekt	,346	,279	8,407	,004
Emocionalna stabilnost	-,244	-,183	4,196	,043
SS Ukupno	-,228	-1,099	3,656	,058
Ugodnost	,225	,212	3,579	,061
Ekstraverzija	,194	,440	2,651	,106
ES	,189	,479	2,519	,115
DIS	-,032	,411	,072	,788
BS	-,012	,312	,011	,918

Napomena: TAS = skala traženja ushićenja i pustolovina, ES= traženje iskustava, DIS = dezinhibicija, BS= osjetljivost na dosadu, SS ukupno = traženje uzbuđenja (generalni faktor)

Izračunali smo diskriminativnu funkciju među grupama. Vrijednost te funkcije značajno se razlikuje kod visokorizičnih u odnosu na niskorizične volontere ($\chi^2=52,656$, $df=10$, $p<0.001$) što znači da na temelju uzetih varijabli možemo učiniti uspješnu predikciju grupne pripadnosti.

Tablica 11. Proporcija prognoziranih slučajeva na temelju diskriminacijske funkcije

		Predviđena grupna pripadnost		
		visokorizični	niskorizični	
Stvarna grupna pripadnost	N	visokorizični	40	7
		niskorizični	20	51
	%	visokorizični	85,1	14,9
		niskorizični	28,2	71,8

Diskriminativna funkcija je uspješno prognozirala 77,1 % početnih slučajeva. Od toga točno smo prognozirali 85,1% slučajeva iz visokorizične skupine, i 71,8% slučajeva iz niskorizične skupine. Također, na temelju uzetih prediktora 28,2% niskorizičnih slučajeva pogrešno smo svrstali u kategoriju visokorizičnih, dok smo ukupno 14,9% visokorizičnih svrstali u kategoriju niskorizičnih.

6. RASPRAVA

U svrhu ispitivanja razlika među volonterskim grupama podatke dobivene Upitnikom IPIP50 (Mlačić i Goldberg, 2007) i Skalom traženja uzbuđenja (Zuckerman, 1979) podvrgli smo statističkoj analizi varijance uz kontrolu demografskih varijabli spola, dobi i naobrazbe. Statistički značajne razlike pokazale su se na dimenzijama ličnosti kao i na faktorima traženja uzbuđenja.

Visokorizični volonteri postigli su značajno više rezultate na dimenziji Savjesnosti ($F_{omjer}=10,329$, $df=1$, $p<0.01$). Dimenzija Savjesnosti je definirana kao društveni konformizam te društveno određena kontrola impulsa (Hogan, Johnson i Briggs, 1997). Pojedinci koji su savjesni razvijaju identitet «osobe od integriteta» (Hogan, Johnson i Briggs, 1997, str. 865) što opisuje pojedince koji su pouzdani, koji poduzimaju akcije za grupu, dobro se slažu sa suradnicima i izvršavaju zadatke na vrijeme te se općenito mogu opisati kao pažljivi i odgovorni. Visokorizični volonteri, odnosno članovi HGSS-a, u većoj mjeri smatraju se osobama koje su organizirane, pouzdane, sigurne, samo-disciplinirane, točne, savjesne, pristojne, obazrive i predane. Savjesnost se još pokazala kao najznačajnija dimenzija ličnosti u predikciji grupne pripadnosti. Članovi

HGSS-a rade u uvjetima gdje odgovornost i pouzdanost osiguravaju maksimalnu sigurnost njih samih kao i osoba kojima pružaju pomoć. Spasilačke akcije, ponekad na teško dostupnim mjestima i nepovoljnim uvjetima zahtijevaju predanost i točnost u radu, što se kao kvaliteta odražava kod članova Gorske službe spašavanja. Dob se pokazala kao statistički značajan kovarijat ($F= 7,477$, $df=1$, $p<0.01$), no, unatoč izdvajanju varijance dobi dobili smo statistički značajnu razliku između grupa na dimenziji Savjesnosti uz rizik greške manji od 1%. Prijašnje studije (Graham, 2006, Wood, 2006) nisu utvrdile značajne razlike kod rizičnih volontera s obzirom na dimenziju Savjesnosti. Ono što mi možemo pretpostaviti imajući u vidu ovaj nalaz jest da dispozicija Savjesnosti jest održiva kod visokorizične skupine jer im može pomoći u njihovoj procjeni te u načinu suočavanja sa stresom. Odgovornost, disciplina i predanost omogućava pojedincima da djeluju na efikasan način ujedno donoseći brze i učinkovite odluke u intenzivnim situacijama a pouzdanost i točnost povećavaju uspješnost ishoda kompliciranih spasilačkih akcija.

Dimenzija Ekstraverzije opisuje socijalne i interpersonalne dispozicije pojedinaca, razinu aktivnosti, potrebu za vanjskim podražajima i društvenost, odnosno volju za socijalnim interakcijama (Hogan, Johnson i Briggs, 1997). Ekstrovertirane osobe uživaju u društvu s drugim osobama te su osjećaju ugodno i samopouzdana u različitim socijalnim interakcijama. Niskorizični volonteri postigli su značajno višu izraženost na ovoj dimenziji (F -omjer= 4,019, $df=1$, $p<0.05$). Temeljem dobivenih rezultata niskorizični volonteri u većoj mjeri se mogu opisati kao društveni, aktivni, razgovorljivi, optimistični, i ljubitelji zabava. Ekstravertirane osobe pokazuju snažnu tendenciju prema društvenim interakcijama što možemo pretpostaviti da ih na određen način orijentira prema društveno aktivnom ponašanju. Carlo i sur. (2004) navode da ekstroverti najčešće kanaliziraju svoju društvenost kroz volontiranje kada uz ekstraverziju imaju visoko izražene osobine Ugodnosti, točnije izraženu empatiju, brižnost, «meko srce» itd. Možemo pretpostaviti da osobe koje se uključuju u volonterske aktivnosti čine to iz nekih razloga ili sklonosti. Volontiranjem u organizacijama pojedinci imaju priliku iskusiti vlastitu aktivnost, upoznati različite ljude, raditi na zanimljivim projektima i putovati, zadovoljavat potrebu za novim iskustvima i društvenošću. Imajući u vidu nalaze našeg istraživanja, čini se da okruženje društveno humanitarnih volonterskih organizacija 'privlače' pojedince koji u tim okruženjima mogu biti aktivni, društveni i stjecati nova iskustva kroz putovanja i upoznavanja novih ljudi.

Dosadašnja istraživanja, osim veće emocionalne stabilnosti kod sportaša u odnosu na osobe koje se na bave sportom (O'Sullivan, Zuckerman i Kraft, 1998), pokazala da muškarci sebe procjenjuju emocionalno stabilnijima nego žene (Tonšetić, 2006, Graham, 2006). Suprotno

očekivanjima, nije se pokazala statistički značajna razlika u rezultatima na dimenziji Emocionalne stabilnosti. Članove visokorizične skupine čine 96% muškarci sa zavidnom sportskom aktivnošću. Pretpostavljamo da se ovdje možda radi o nedostatku mjernog instrumenta uslijed visoke interkorelacije skala Emocionalne stabilnosti i Savjesnosti ($r=0.316$, $p<0.01$), te da se zbog toga dio varijabiliteta razlike pripisao razlici na skali Savjesnosti. Nažalost, nemamo referentno istraživanje s kojim bi mogli usporediti ovu pretpostavku. Druga mogućnost jest da uistinu ne postoji statistički značajna razlika među skupinama te da stabilnost, suprotno nalazima, nije čimbenik razlika s obzirom na rizičnost volonterske aktivnosti.

Izraženost na dimenzijama Ugodnosti i Intelakta nisu se pokazale statistički značajno različite između skupina nakon što smo iz testiranja razlika izdvojili varijabilitet Naobrazbe. Naobrazba, ili stupanj postignutog akademskog uspjeha, statistički značajno pridonosi razlikama na dimenzijama Ugodnosti (F -omjer= 5,498, $df=1$, $p<0.05$) i Intelakta (F -omjer= 6,175, $df=1$, $p<0.01$). Pretpostavljamo da razlike na navedenih dimenzijama koje opisuju toleranciju za nepoznatim i stremljenje istraživanju dubine i kompleksnosti «duhovnog» svijeta i životnog iskustva (Hogan, Johnson i Briggs, 1997), kao i kvalitetu interpersonalnih odnosa jest prije odraz stupnja razvijenih sklonosti u procesu naobrazbe negoli stvarnih razlika.

Uključenost u aktivnosti s dozom rizika bilo da se radi o dobrovoljnom radu, zanimanju ili rekreaciji omogućuje iskustva kakva tražitelji uzbuđenja traže. Angažman Hrvatske službe spašavanja uključuje elemente rizika kod svake akcije spašavanja. Rezultati na Skali traženja uzbuđenja djelomično su potvrdili naša očekivanja; volonteri HGSS-a postigli su statistički značajno više rezultate na subskali Traženja ushićenja i pustolovina (F -omjer= 25,556, $df=1$, $p<0.01$) iako na generalnom faktoru traženja uzbuđenja se nisu pokazale statistički značajne razlike (F -omjer=1,658 $df=153$, $p>0.05$). Drugim riječima, članovi HGSS teže traženju novih iskustava kroz fizičke aktivnosti i ekstremne sportove, gdje je element rizika prisutan iako ne nužan (Zuckerman, 1994). Osobe koje sudjeluju u rizičnim aktivnostima poduzimaju sve nužne mjere kako bi taj rizik smanjile, te najčešće imaju pozitivna očekivanja prema ishodima svojih akcija (Rosenbloom, 2003). S druge strane, moguće je da su pojedinci involvirani u ovakve aktivnosti iz sasvim drugih razloga, kao što je osobno zadovoljstvo i tzv. stanje “flow-a” koje su doživjeli kao sportaši intenzivnih sportova kao što je penjanje ili skijanje, a predispozicioniralo je njihovu osobnu uključenost u gorsku spasilačku službu.

Članovi HGSS-a većinom, barem u ovom istraživanju, su muškarci (96%). Zuckerman (1994) je ustvrdio da muškarci više teže ostvarivanju iskustava kroz fizički izazovne situacije dok žene više traže iskustava u kontekstu društvenih procesa što je mjereno subskalom Traženja

iskustava (ES). Vidimo da nakon izdvajanja demografskih varijabli spola, dobi i naobrazbe razlike u traženju iskustva internalno, kroz osjete i mentalne izazove, nisu se pokazale razlike među volonterskim skupinama. Varijabla Dobi, statistički značajno razlikuje sudionike na subskalama TAS, ES, DIS i generalnom faktoru traženja uzbuđenja uz pogrešku manju od 1%. Dosadašnja istraživanja pokazala su da traženje uzbuđenja dostiže vrhunac u kasnoj adolescenciji ili ranim 20-im godinama, te se nakon u kasnijoj dobi postojano smanjuje (Zuckerman, 1994). Spol također značajno uvjetuje razlike na traženju uzbuđenja, preciznije na dimenziji ES i DIS ($F=16,388$, $df=1$, $p<0.01$). Uzmemo li u obzir dominaciju ženskog spola u niskorizičnoj skupini dobili smo rezultat u skladu s Zuckermanovom nalazom (1994). Žene su sklonije traženju uzbuđenja kroz društvene vezi i odnose, odnosno teže novim iskustvima kroz osjetilne i društvene izazove koje im omogućuju upoznavanje s novim ljudima različitih društvenih pozadina (supkultura) što je opisano skalom Traženja iskustava (ES). Dezinhibicija uvjetuje rizična ponašanja koja obuhvaćaju i neke od delinkventnih aktivnosti kao što je konzumiranje alkohola i droga, seksualno ponašanje i neosjetljivost na društvene norme. Bratko i Butković (2004) dezinhibiciju s obzirom na spol povezuju s kulturološkim faktorima te je različito objašnjavaju kod djevojka i mladića. Za mladiće je opće prihvatljivije traženje iskustva kroz rizične i dezinhibitorne aktivnosti, radi tih iskustava, dok djevojke koje čine isto se doživljavaju «nesavjesnima» (Bratko i Butković, 2004, str.72) što se veže uz negativnu evaluaciju.

Analiza međugrupnih razlika na muškom uzorku ispitanika nakon izdvajanja varijabiliteta dobi, pokazale su razlike u izraženosti na dimenzijama Savjesnosti i Intelekta. Visokorizični volonteri općenito, kao i muški sudionici specifično u većoj mjeri mogu se opisati odgovornijima, pouzdanijima i točnijima ($F=7,356$, $df=1$, $p<0.01$). S druge strane, muški ispitanici niskorizične skupine orijentiraniji su prema intelektualnim i umjetničkim izazovima ($F=4.615$, $df=1$, $p<0.05$). Dimenzija Intelekta, u različitim shvaćanjima zvana još i Otvorenost prema iskustvu, opisuje aktivno traženje novih i raznovrsnih iskustava radi njih samih, toleranciju na nepoznato, odnosno sklonost istraživanju kompleksnosti vlastitog duhovnog svijeta i životnog iskustva. Otvorene osobe sklone su izazovima koje vode k novim spoznajama i zaključcima, te uvažavanju umjetnosti i kreativnosti (Hogan, Johnson i Briggs, 1997). Niskorizični muški sudionici stoga se mogu bolje opisati kao znatiželjni, širokih interesa, kreativni, nekonvencionalni.

Analiza međugrupnih razlika ovisno o spolu, nakon izdvajanja varijance dobi, pokazala je da visokorizični volonteri, muški ispitanici, značajno više uživaju u aktivnostima fizičkog

uzbuđenja u odnosu na muške ispitanike niskorizične skupine (F -omjer=21,262, $df=1$, $p<0.01$). Nalaz nas nije iznenadio s obzirom da smo i očekivali da će rezultat na skali TAS na muškom uzorku biti u funkciji prisutnosti rizika uslijed bavljenja spasilačkih aktivnostima (O'Sullivan, Zuckerman i Kraft, 1998). Nakon isključivanja kovarijata varijable Dobi, nisu se pokazale značajne razlike na drugim faktorima. Sudionici ovisno o dobi različito kotiraju na skalama TAS, DIS i generalnom faktoru uz značajnost od $p<0.01$. Provodeći slični istraživanje na pripadnicima spasilačke pomorske službe u Škotskoj, Graham (2006) je dobila da je faktor dezinhibicije usko vezan za volontere rizičnih aktivnosti. Pojedinci s visokim rezultatima na skali DIS se mogu brzo prilagoditi novim podražajima, što se generalno smatra kvalitetom jakog nervnog sustava koji može nastaviti normalno funkcionirati u zahtjevnim stresnim situacijama. U našoj studiji, nakon izdvajanja varijabiliteta dobi (F -omjer=11,647, $df=1$, $p<0.01$), nismo replicirali razliku između skupina na navedenom faktoru. Moguće objašnjenje za nepostojanje razlike, osim kontrole utjecaja dobi, vežemo za povezanosti faktora traženja uzbuđenja i dimenzija ličnosti; pokazali smo već da Savjesnost kao dispozicija značajno je više prisutna kod visokorizičnih volontera ukupno kao i kod muških ispitanika specifično. Visoka Savjesnost s obzirom da opisuje tendencije kao što je predanost, odgovornost, točnost i samo-disciplina. predstavlja suprotne vrijednosti polu visoke dezinhibicije pa pretpostavljamo da se radi o smanjenim dezinhibitornim tendencijama kod visokorizičnih volontera uslijed izrazito izražene osobine savjesnosti. Dob se pokazala značajnom varijablom i u kontekstu izraženosti osobina na generalnom faktoru Traženja uzbuđenja kod muških ispitanika ($F=11,583$, $df=1$, $p<0.01$) što je bilo za očekivati s obzirom da izraženost traženja uzbuđenja, kako je Zuckerman (1994) utvrdio, jest obrnuto proporcionalno funkciji Dobi.

Mjere faktora Skale traženja uzbuđenja i dimenzija Upitnika Ličnosti IPIP50 uspješno predviđaju grupnu pripadnost volontera ($\chi^2=52,656$, $df=10$, $p<0.001$). Točnu pripadnost grupi smo uspješno utvrdili za 77,1% slučajeva. Faktori Traženja ushićenja i pustolovina (F -omjer=29,261, $df=1$, $p<0.01$) i Savjesnosti ($F=15,142$, $df=1$, $p<0.01$) najznačajniji su prediktori u određivanju grupne pripadnosti. Osobe koje su organizirane, samo-disciplinirane, pouzdane i točne, s visoko izraženim sklonostima traženju uzbuđenja kroz fizičke aktivnosti i ekstremne sportove vjerojatnije da će biti članovi Hrvatske gorske službe spašavanja. Značajan se pokazao i faktor Emocionalne stabilnosti ($F=4,196$, $df=1$, $p<0.05$); osobe koje su emocionalno stabilne, smirenije i s odsustvom anksioznih i neurotskih tendencija vjerojatnije će biti pripadnici HGSS-a. S druge strane, pripadnost niskorizičnoj skupini najbolje se može predvidjeti kod osoba koje su znatiželjne, kreativne, nekonvencionalne i širokih interesa (Intelekt; $F=8,407$, $df=1$, $p<0.01$). U našem istraživanju djelomično smo potvrdili nalaz ranije istraživanja; Graham (2006) je

najbolju predikciju visokorizične grupne pripadnosti na škotskom uzorku pomorskih spašavatelja dobila putem faktora Dezinhibicije i dimenzijom Emocionalne stabilnosti. Čini se da su dimenzija Savjesnosti i Emocionalne stabilnosti uistinu te koje čine razliku te s dimenzijom TAS dispozicionira one osobe koje su u stanju baviti se rizičnim aktivnostima i ne nastradati. S druge strane, Intelpekt ili otvorenost k iskustvu najbolje dispozicionira niskorizične, društveni orijentirane volontere. Uzimajući rezultate predviđanja u obzir, možemo pretpostaviti da se osobe određenih dispozicija vjerojatnije uključuju u aktivnosti koje bolje potenciraju te njihove iste dispozicije, a navedene im aktivnosti dopuštaju da izraze svoju kreativnu, savjesnu, intelektualnu ili ekstrovertiranu osobnost.

6.1. Ograničenja istraživanja

Kada bismo mogli unaprijediti istraživanje u metodološkom pogledu učinili bismo to na slijedeće načine. Povećali bismo broj sudionika u obje volonterske skupine. Veći uzorci ispitanika imaju veću statističku snagu od malih uzoraka. Također, trudili bismo se uravnotežiti broj muških i ženskih sudionika u svakoj od volonterskih skupina kako bismo smanjili doprinos varijable spola u utvrđivanju statistički značajnih razlika. Uvidjeli smo važnost čimbenika spola i dobi te smo u interpretaciji rezultata tome posvetili potrebnu pažnju. Interesantno bi bilo u istraživanja uključiti i jednu kontrolnu skupina osoba koje ne volontiraju te učiniti komparacije s dvjema volonterskim skupinama. Usporedbom s nezavisnom nevolonterskom skupinom dobili bismo drugačije uvide u razlike aritmetičkih sredina kod volonterskih skupina.

S obzirom na slabi odaziv volontera niskorizične skupine, poduzeli smo dodatne mjere okupljanja sudionika u istraživanje. Dodatni naponi rezultirali su popriličnim brojem sudionika iz različitih volonterskih organizacija niskorizičnog profila aktivnosti ali heterogenih po nekih drugim svojstvima. Druga nedostatak vezan za same sudionike jest što je procedura prikupljanja podataka bila relativno različita. Članovima HGSS uputa je bila pročitana od strane istraživača koji je bio prisutan za vrijeme ispunjavanja upitnika dok su volonteri niskorizične skupine uputu čitali samostalno. Smatramo da su ovo možda najznačajniji nedostaci istraživanja, te kada bismo radili ponovo onda bismo se svakako trudili da u istraživanju uspoređujemo dvije homogene skupine volontera te da obje budu testirane na jednak način.

Daljnji nedostaci vezani su uz sam psihologijske instrumente. Iako su mjere koje smo koristili bile validirane kroz niz studija, kada se radi o samoprocjenama, pogotovo ličnosti, postoji tendencija ispitanika da preuveličaju konzistenciju u samoopisivanju (Graham, 2006). Isto tako, unatoč tome što je istraživanje bilo anonimno, uvijek postoji nedostatak zbog

možnosti socijalno poželjnog odgovaranja, nasumičnog odgovaranja, s kojim smo se imali prilike susresti, te ekstremnog odgovaranja. Odgovaranje kroz krajnje vrijednosti te socijalno poželjno odgovaranje na određeni način kontroliraju i sami instrumenti; SSS-V kroz prisilan izbor i IPIP kroz obrnute čestice na skalama.

6.2. Praktička primjena

Istraživanje ličnosti i potrebe za uzbuđenjem generiralo je nalaze koji nam daju uvid u sliku o dispozicijama specifičnih volonterskih skupina. Očito je da taj profil s obzorom na okolnosti aktivnosti odgovara organizacijama jer u protivnom, kada ne bi bio funkcionalan, ne bi bio održiv u okolnostima u kojima se pojavljuje. Volonterske organizacije, bilo da se radi o HGSS ili drugim organizacijama, ulažu novac, vrijeme i resurse u trening novih članova. HGSS, za razliku od ostalih volonterskih organizacija, nema problema u regrutaciji novih članova, vrlo vjerojatno jer gorski spašavatelj ne može biti bilo tko, pa se poziv u službu doživljava kao čast. Regrutiranje novih volontera u organizacijama gdje je to problem zato se može efikasno ojačati na način da se u proces regrutacije uključe oni elementi za koje volonteri specifične skupine pokazuju sklonosti. U ovom istraživanju smo dobili da niskorizični volonteri statistički značajno više postižu rezultate na dimenziji Ekstraverzije i Intelekta, specifično za usporedbu muških sudionika. Taj nalaz bi organizacije orijentirane na regrutaciju novih članova mogle iskoristiti na način da u promotivnim kampanjama fokus poziva bude na prilici za novim iskustvima, upoznavanju različitih ljudi, susretanju s novim kulturama, učenju vještina i stjecanju iskustva za karijeru, što smo dobili također ispitivanjem inicijalnih motiva uključenosti u volonterske aktivnosti. Ukoliko u nekom trenutku dođe do promjene u načinu regrutacije kod HGSS-a, nalazi ovog istraživanja također bi se mogli pokazati korisni. U pogledu ispitivanih dimenzija ličnosti, članovi HGSS pokazali su izrazitu Savjesnost i statistički značajno Traženje ushićenja i pustolovina. U hipotetskoj mogućnosti da HGSS jednog dana odluči primati članove na temelju osobnih prijava, u velikom interesu bi bilo da potencijalni članovi organizirane, pouzdane i marljive osobe, da su u mogućnosti kontrolirati socijalne impulse bitne u timskom radu i radu s drugim ljudima. Isto tako, čini se bitnim da članovi pronalaze određeno zadovoljstvo u pustolovnim akcijama te da su skloni rizičnim sportovima i situacijama u kojima osobine savjesnosti igraju ključnu ulogu.

Visokorizične aktivnosti, kao što je volontiranje u HGSSu, na specifičan način omogućuje pojedincima zadovoljavanje potrebe za optimalnom pobudljivošću. Praktična primjena navedenog mogla bi stvoriti prostor za programe koji bi usmjeravali 'tražitelje'

uzbuđenja u prosocijalne načine optimalne pobuđenosti kao opreka drugim navikama koje su uobičajeno asocirane s visokim traženjem uzbuđenja (Graham, 2006). Na primjer, pojedinci koji su uključeni u delikventne aktivnosti u školi mogli bi biti potaknuti da volontiraju u 'visokorizičnim' aktivnostima kao što su dobrovoljna vatrogasna društva, volontiranje na pustolovnim utrkama ili pak kao ogranak mladih koji bi se educirali za pružanje pomoći u planini.

6.3. Smjer budućeg istraživanja

Nadamo se da smo ovim istraživanjem doprinijeli rasvjetljavanju odnosa ličnosti i traženja uzbuđenja kod volonterskih skupina različitih s obzirom na rizičnost aktivnosti kojom se bave. U svrhu rasvjetljavanja daljnjih razlika između volonterskih skupina jedan od potencijalnih smjerova budućih istraživanja mogao bi se fokusirati na motivaciju odnosno motive koje utječu da pojedinci postanu i ostanu članovi spasilačkih ili volonterskih organizacija. Upitnikom inicijalnog motiva dobili smo samo površni uvid u inicijalne razloge volontiranja koji su se pokazali poprilično različiti između skupina, 39% članova HGSS navelo je motiv srodnih interesa, 17% izjavilo je da su bili zamoljeni/zatraženi, dok je 30% niskorizičnih volontera izabralo opciju *Ostalo* u kojoj smo odgovore samostalno grupirali u kategorije *želja za novim iskustvima*, *volja za rad s ljudima te iskorištavanja slobodnog vremena*. Pogotovo bi bilo zanimljivo ispitati motiv *altruizma*, kojeg smo zabilježili kod obje skupine motiva unatoč što ga nismo ponudili u izboru inicijalnih motiva.

Buduća istraživanja možda će željeti doprinijeti rasvjetljavanju razlika s obzirom na spol; naši rezultati interpretirani su s rezervom jer s obzirom na broj muškaraca i žena uključenih u istraživanje uistinu nismo imali na raspolaganju dvije kompatibilne skupine. Isto tako, daljnja istraživanja mogla bi doprinijeti razumijevanju motiva i dispozicija prema traženju uzbuđenja specifično kod žena, s obzirom da su ih dosadašnja istraživanja traženja uzbuđenja uglavnom zaobilazila (Cazenave, Le Scanff i Michel, 2008).

Smatramo da je prvi korak budućeg istraživanja uključivanje skupine ne-volontera, odnosno skupine pojedinaca opće populacije komparabilne po spolu i dobi. Time bismo dobili mogućnost usporedbe s općom populacijom, te bismo mogli pratiti izraženost korištenih mjera u odnosu na razlike volonterske populacije diferencirane s obzirom na rizičnost aktivnosti kojom se određene skupine bave.

7. ZAKLJUČAK

Na temelju nalaza ovog istraživanja došli smo do slijedećih zaključaka:

1. Razlike na temeljnim dimenzijama ličnosti mjerenih instrumentom IPIP 50 (Mlačić i Goldberg, 2007) uz kontrolu spola, dobi i naobrazbe statistički značajnima pokazale su se na dimenzijama Savjesnosti i Ekstraverzije. Visokorizični volonteri, odnosno članovi Hrvatske gorske službe spašavanja, postižu značajno izraženije rezultate na dimenziji Savjesnosti (F-omjer=10,329, df=1, $p<0.01$) na temelju čega možemo zaključiti da se radi o pojedincima koji se u većoj mjeri mogu opisati kao odgovornima, samo-discipliniranima, pouzdanima, točnima i obazrivima. Niskorizični volonteri, odnosno članovi socijalno i humanitarno orijentiranih organizacija značajno više rezultate postižu na dimenziji Ekstraverzije ((F-omjer= 4,019, df=1, $p<0.05$) na temelju čega možemo zaključiti da se niskorizični volonteri u većoj mjeri se mogu opisati kao društveni, aktivni, razgovorljivi i optimistični.

2. Razlike u traženju uzbuđenja mjerenih Skalom traženja uzbuđenja (Zuckerman, 1979) uz kontrolu varijabli spola, dobi i naobrazbe pokazali su statistički značajne razlike na faktoru Traženja ushićenja i pustolovina (F-omjer= 25,556, df=1, $p<0.01$). Članovi HGSS, odnosno visokorizične skupine, postigli su značajno više rezultate na navedenom faktoru temeljem čega možemo zaključiti da pripadnici Hrvatske gorske službe spašavanja teže traženju uzbuđenja kroz fizičke aktivnosti i pustolovine, gdje je u određenoj mjeri prisutan element fizičkog rizika.

3. Analize međugrupnih razlika s obzirom na spol provedene su samo na muškom uzorku ispitanika s obzirom da ženski uzorak, uslijed premalog broja sudionica u visokorizičnoj grupi, nije bio primjeren za analizu. Visokorizični volonteri općenito, kao i muški sudionici samostalno postižu statistički značajno izraženije rezultate na dimenziji Savjesnosti (F=7,356, df=1, $p<0.01$). Muški volonteri niskorizične skupine postižu značajno više rezultate na dimenziji Intelektu (F=4.615, df=1, $p<0.05$) što govori da se radi o skupini pojedinaca sklonih intelektualnim i umjetničkim izazovima, te traženju novih iskustava kroz široke interese, znatiželju i kreativnost. Nakon izdvajanja varijance Dobi, na skali traženja uzbuđenja pokazala se značajna razlika na faktoru Traženja ushićenja i pustolovina pri čemu se pokaza suglasnost s generalnim nalazima; visokorizični volonteri u odnosu na muške volontere niskorizične skupine u većoj mjeri su skloni traženju fizičkih uzbuđenja uključujući opasnosti i ekstremne sportove.

4. Temeljem rezultata na temeljnim dimenzijama ličnosti IPIP50 i Skali traženja uzbuđenja uspješno smo prognozirali grupnu pripadnost u 77,1% slučajeva. Najbolji prediktori grupne pripadnosti pokazale su se faktor Traženja ushićenja i pustolovina (F -omjer=29,261, $df=1$, $p<0.01$), dimenzija Savjesnosti ($F=15,142$, $df=1$, $p<0.01$) i Emocionalne Stabilnosti ($F=4,196$, $df=1$, $p<0.05$). Osobe koje su organizirane, samo-disciplinirane, pouzdane i točne, s visoko izraženim sklonostima traženju uzbuđenja kroz fizičke aktivnosti i ekstremne sportove te emocionalno stabilne vjerojatnije da će biti članovi Hrvatske gorske službe spašavanja. Značajna se pokazala i dimenzija Intelektu uz pogrešku manju od 1% ($F=8,407$, $df=1$) ; osobe koje su znatiželjne, kreativne, nekonvencionalne i širokih interesa vjerojatnije će biti pripadnici niskorizičnih, socijalno i humanistički orijentiranih volonterskih skupina.

8. LITERATURA

Aluja, A., Garcia, O. i Garcia, L.F. (2003). Relationships among extraversion, openness to experience, and sensation seeking. *Personality and Individual Differences*, 35, 671–680.

Bebić, F. (2005). Spasioci u najtežim uvjetima. *Meridijani*, 100, 72-79.

Bratko, D. i Butković, A. (2004). Pet velikih faktora ličnosti i predviđanje traženja uzbuđenja kod adolescenata i njihovih roditelja. *Suvremena psihologija*, 1, 65-76.

Burušić, J. (2003). Psihologija ličnosti 2 – skripta za seminarski dio. Zagreb: Hrvatski studiji.

Carlo, G., Okun, M.A., Knight, G.P. i Guzman, M.R. (2004). The interplay of traits and motives on volunteering: agreeableness, extraversion and prosocial value motivation. *Personality and Individual Differences*, 38, 1293-1305.

Cazenave, N., Le Scanff, C. i Michel, G. (2008). Etude des enjeux psychologiques dans la pratique féminine des sports à risques. *Annales Médico-Psychologiques* 166, 850–857.

Costa, R. R. i McCrae, P. T. (2003). *Personality in adulthood: a five-factor theory perspective*. New York: Guilford Press.

Eagly, A.H. i Crowley, M. (1986). Gender and Helping Behavior: A Meta-Analytic Review of the Social Psychological Literature. *Psychological Bulletin*, 100, 283-308.

Elshaug, C. i Metzger, J. (2001). Personality attributes of volunteers and paid workers engaged in similar occupation tasks. *Journal of Social Psychology*, 141, 752-763.

Goldberg, L. R. (1999.), A broad-bandwidth, public-domain, personality inventory measuring the lower-level facets of several five-factor models. U: I. Mervielde, I. J. Deary, F. De Fruyt i F. Ostendorf (ur.), *Personality Psychology in Europe*, 7 (str. 7-28), Tilburg, The Netherlands: Tilburg University Press.

Goldberg, L. R., Johnson, J. A., Eber, H.W., Hogan, R., Ashton, M., C., Cloninger, R., Gopugh, H. G. (2006.), The International Personality Item Pool and the future of public-domain personality measures. *Journal of Research in Personality*, 40, 84-96.

Graham, S. (2006). Personality, sensation seeking and motivation differences between high and low risk volunteer groups. *Psychology Undergraduate thesis collection*. Edinburgh: University of Edinburgh.

HGSS (2009). Akcije. Zagreb: Hrvatska gorska služba spašavanja. Preuzeto 15.travnja 2009. s <http://www.gss.hr/akcije.htm>.

Hogan, R., Johnson, J. i Briggs, S. R. (ur.) (1997). *Handbook of personality psychology*. New York: Academic Press.

Kardum, I. i Smojver, I. (1993). Peterofaktorski model stukture ličnosti: izbor deskriptora u hrvatskom jeziku. *Godišnjak Zavoda za psihologiju Rijeka*, 91-100.

Lafollie, D. i Scanff, C. (2007). Recherche de sensations, de inhibition et pratique de sports a` risque : quelques pistes de réflexion. *Annales Médico Psychologiques*, 166, 794–798.

Levenson, M.R. (1990). Risk Taking and Personality. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 1073-1080.

Lončar, M. (2005). Osobine ličnosti i samopoštovanje ovisnika o heroinu. Diplomski rad. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu.

Lissek, S. i Bass, J.M.P. (2005). Sensation Seeking and the Aversive Motivational System, *Emotion*, 5, 396–407.

Malkin, M.J. i Rabinowitz, E. (1998). Sensation seeking and high- risk recreation. *Parks and Recreation*. Preuzeto u veljači 2009 s http://findarticles.com/p/articles/mi_m1145/is_n7_v33/ai_21024320.

Mlačić, B. (2001). *Psihologija ličnosti I – skripta za studente*. Zagreb: Hrvatski studiji.

Mlačić, B. (2002). Leksički pristup u psihologiji ličnosti: pregled taksonomija opisivača osobina ličnosti. *Društvena istraživanja*, 4-5 (60-61), 553-576.

Mlačić, B. i Goldberg, L. R. (2007.), An analysis of a cross-cultural personality inventory: The IPIP Big-Five factor markers in Croatia. *Journal of Personality Assessment*, 88, 168-177.

Mlačić, B., Milas, G. i Kratochvil, A. (2007). Adolescent Personality and Self-esteem – an analysis of self-reports and parental-ratings. *Društvena istraživanja*, 87-88, 213-236.

Mikloušić, I. (2007). Neke poveznice ličnosti i društvenih stavova; Analiza odnosa Velepeterih dimenzija ličnosti i temeljnih društvenih stavova. *Diplomski rad*. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu.

Milas, G. (2004). *Ličnost i društveni stavovi*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Morros, M., Pushkar, D. i Reis, M. (1998). A Study of Current, Former, and New Elderly Volunteers: A Comparison of Developmental and Trait Models of Personality. *Journal of Adult Development*, 5, 219-230.

Okun, M.A., Pugliese, J. i Rook, K.S. (2007). Unpacking the relation between extraversion and volunteering in later life: The role of social capital. *Personality and Individual Differences*, 42, 1467-1477.

Omoto, A. M. i Snyder, M. (1995), Sustained Helping Without Obligation: Motivation, Longevity of Service, and Perceived Attitude Change Among AIDS Volunteers. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68, 671-686.

Reddon, J.R., Marjanovic, Z. i Heinrich, S. (2006). The Volunteer Experience Scale: Initial Development and Relationship with Personality. U Columbus, A. i Columbus, F.H. (ur.). *Advances in Psychology Research*, 45, 227-244.

Rosenbloom, T. (2003). "Risk evaluation and risky behavior of high and low sensation seekers". *Social Behavior and Personality*. Preuzeto u veljači 2009 s http://findarticles.com/p/articles/mi_qa3852/is_200301/ai_n9199540

Roth, M., Hammelstein, P., & Brähler, E. (2007). Beyond a youthful behavior style—age and sex differences in sensation seeking based on need theory. *Personality and Individual Differences*, 43, 1839–1850.

- Soldz, S. I Vaillant, G.E. (1999). The Big Five personality traits and the life course: a 45-year longitudinal study. *Journal of research in personality*, 33, 208-232.
- O'Sullivan, D.M., Zuckerman, M. i Kraft, M. (1998). Personality characteristics of male and female participants in team sports. *Personality and Individual Differences*, 25, 119-128
- Šojat, A. (2007). Traženja uzbuđenja i rodna uloga. *Diplomski rad*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Trninić, V., Barančić, M. i Nazor, M. (2008). The Five-factor model of Personality and Agressiveness in Prisoners and Athletes. *Kinesiology*, 40, 170-181.
- Tonšetić, S. (2006). Samoprocjene i procjene dimenzija Big-Five modela ličnosti: povezanosti, razlike te utjecaj spola i bliskosti. *Diplomski rad*. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu.
- Volonterski centar Zagreb (2009). Volonteri – Osnovne informacije. Zagreb: Volonterski centar Zagreb, Preuzeto 07. lipnja 2009 s web stranice <http://www.vcz.hr/volonteri/osnovne-informacije>.
- Wallbank, J. (1984). Antisocial and prosocial behavior among contemporary Robin Hoods. *Personality and Individual Differences*, 6, 11-19.
- Wilson, J. (2000). *Volunteering*. Annual Review of Sociology, 26, 215-240.
- Wood, A. (2005/06). Dispositional and Motivational Determinants of RNLI and Charity Shop Volunteers. *Dissertation*. Edinburgh: University of Edinburgh.
- Zajc, M. (1982). Faktorska analiza Zuckermanove skale traženja uzbuđenja. *Diplomski rad*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Zuckerman, M. (1994). *Behavioral expressions and biosocial bases of sensation seeking*. New York: Cambridge University Press.
- Zuckerman, M. (2000). Are you a risk-taker? *Psychology Today*, 33, 52-58.
- Zuckerman, M. i Khulman, M. (2000). Personality and risk-taking: Common biosocial factors. *Journal of Personality*, 68, 999-1029.

9. SAŽETAK

Cilj istraživanja bio je ispitati razlike u izraženosti temeljnih dimenzija ličnosti i faktora traženja uzbuđenja kod volontera koji se razlikuju s obzirom na rizičnost volonterske aktivnosti u koju su uključeni. Kao mjeru ličnosti koristili smo upitnik ličnosti IPIP 50 (Mlačić i Goldberg, 2007), validiran i s zadovoljavajućim metrijskim karakteristikama na hrvatskom uzorku. Kao mjeru traženja uzbuđenja koristili smo Skalu traženja uzbuđenja (Zuckerman, 1979), najkorišteniji instrument u ispitivanju konstrukta traženja uzbuđenja. Kao visokorizični volonteri u istraživanju su sudjelovali članovi Hrvatske gorske službe spašavanja iz 12 HGSS područnih stanica, dok su niskorizičnu skupinu predstavljali volonteri iz 9 nevladinih, socijalno orijentiranih organizacija. Ukupno je sudjelovalo ukupno 176 volontera i volonterki u dobi od 17 do 76 godina.

Rezultati istraživanja da se skupine volontera značajno razlikuju, uz kontrolu varijabli spola, dobi i naobrazbe, na temeljnim dimenzijama ličnosti kao i na skali traženja uzbuđenja. Visokorizične volontere statistički značajno više imaju izražene osobine Savjesnosti, dok niskorizični volonteri u statistički značajnoj većoj mjeri izražavaju osobine dimenzije Ekstraverzije. S obzirom na traženje uzbuđenja pokazala se značajna razlika na faktoru Traženja ushićenja i pustolovina gdje visokorizični volonteri postižu više rezultate, odnosno u većoj mjeri su skloniji uzbuđenjima krom fizičke pustolovine i rizične aktivnosti. Grupnu pripadnost kod visokorizične skupine najbolje predviđaju varijable Savjesnosti, Skale traženja uzbuđenja i dimenzije Emocionalne stabilnosti, dok pripadnost niskorizičnoj najbolje predviđa dimenzija Inteleкта.

ZAHVALE

Iskreno se zahvaljujemo svim volonterkama i volonterima na sudjelovanju u ovom istraživanju, te na vašem predanom trudu i nesebičnom doprinosu zajednici.

Posebno se zahvaljujemo gospodinu Prizmiću, pročelniku Hrvatske gorske službe spašavanja, što je omogućio sudjelovanje članova Hrvatske gorske službe spašavanja.

Na trudu i pomoći u provođenju istraživanja zahvaljujemo se

g. Erhardt, pročelniku HGSS Stanice Zagreb,

g. Novak, pročelniku HGSS Stanice Samobor,

g. Frleti, tajniku HGSS Stanice Rijeka.

Zahvaljujemo se svim volonterima i predanim aktivistima

koji su pomogli u provedbi istraživanja;

Raffaelli i Ivani iz Volonterskog centra Zagreb;

Jeleni iz Volonterskog centra Osijek;

Nelli iz Udruge SMART, Rijeka;

Duški iz Volonterskog centra Split (Udruga MI).

Zahvaljujemo se gosp. Mlinaru iz Crvenog križa Zagreb.

Zahvaljujemo se gosp. Vukobratović iz Udruge Suncokret – OLJIN.

Zahvaljujemo članovima Udruge Prisutnost.

Posebno Hvala Damiru O. iz Udruge za psihološku pomoć TESA.

10. PRILOZI

1. Upitnik ličnosti International Personality Item Pool – IPIP 50 (Mlačić i Goldberg, 2007)
2. Skala traženja uzbuđenja (Zuckerman, 1979)